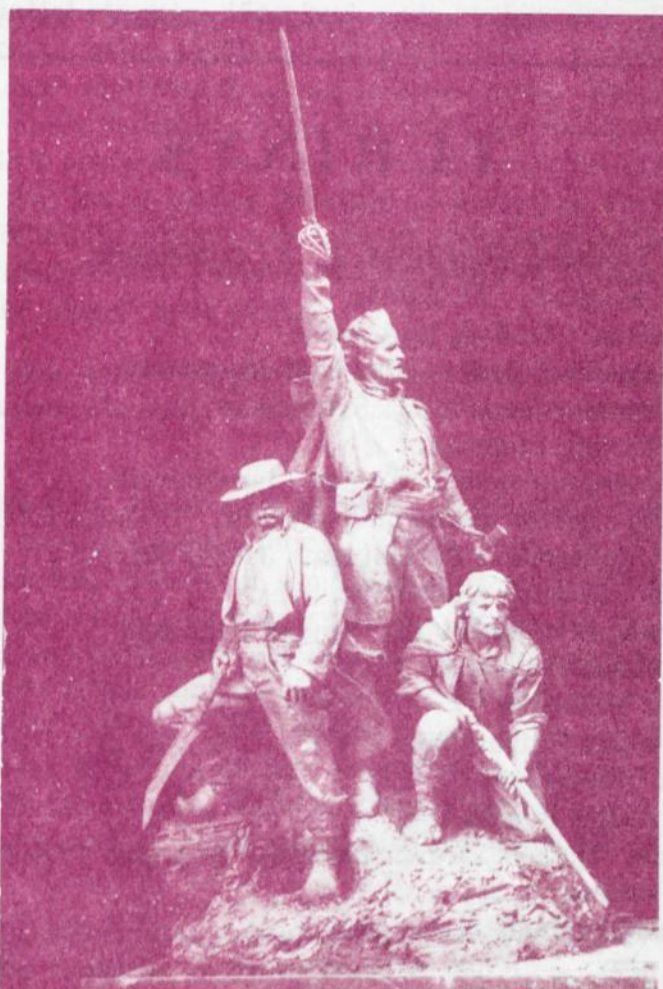

ŠVIKSA

No. 1

SAUSIS - VASARIS - KOVAS

1972 M.

1863 metų valstiečių sukilimas Lietuvoje. Bronza
(1956 m.) Autorius skulptorius K. Bogdanas.

ŠVIESA

The *Light*

Prenumeratos kaina: metams \$1.00
Pavienis numeris 25c.

Politikos, Mokslo, Meno ir Literatūros
Trimėnesinis žurnalas

Lėdžia Amerikos Lietuvių Darbininkų Literatūros Draugija, 102-02 Liberty Ave., Ozone Park, N. Y. 11417

Entered as second class matter at the Post Office at Jamaica, New York, under the Act of March 3, 1879

Redaktorius Antanas Bimba

No. 1

Sausis - Vasaris - Kovas (January - February - March)

XXXVIII

TURINYS

Ivykių sūkuriuose	3
Mirė žymus Tarybų Lietuvos mokslininkas. A. Gučiūnietis	5
Kaičiasi taktika, o ne esmė. Al Balsys	8
Medis neauga be šaknų. Emilija Balionienė	14
Žemės druska. Mergaitės daina. Alg. Baltakio poezija	15
Bengaledeš gimęs skausmuose. D. M. Šolomskas	16
Atveriamos naujos Tarybų Lietuvos suklestėjimo perspektyvos. Kostas Liandzbergis	17
Ižymiųjų kompozitorių gimimo metinėms pažymėti. Francas Šubertas ir Aleksandras Skriabinas. Jozas Slėnys	19
Gimtinė. Eilėraštis. Bronius Mackevičius	20
V. Kudirkos draugystė su knygnešiais. Vincas Lauraitis	21
Stiklinės etiudas. Janina Degutytė	23
Kas yra moralu? G. Ramoška	24
Aš sugrišiu. Raimundas Pilipavičius	27
Subtilūs posmai. A. Liepsnonis	28
Duona kasdieninė. Kazys Borūta	29
Knygos: Bočių kilmė. Darsyk atrasta Lietuva. Augustas Tamaliūnas	30
Moterys žvelgia į rytdieną	31
LLD reikalai. Ieva Mizarienė	32

ĮVYKIŲ SŪKURYJE

Mūsų amerikiniam gyvenimui ir kovoms už šviesesnę rytojų šie 1972 metai yra labai labai svarbūs. Rudenį įvyks rinkimai. Be prezidento ir viceprezidento, rinkime daug vietinių bei valstijų aukštų ir žemų pareigūnų. Smarkiausiai klysta tie, kurie sako, kad mums, darbo žmonėms, nesudaro skirtumo, kas sėdės šalies sostinėje Washingtone arba miestų rotušėse. Skirtumas labai didelis.

Dabartinė tiek naminė, tiek tarptautinė šios šalies klaidinga politika per šiuos rinkimus turėtų būti griežtai atmesta, išrenkant naują vyriausybę. Prezidentas Nixonas prieš daugiau kaip trejus metus aukštų pažadų neištesėjo. Vietnamo karas ne tik tębetojamas, bet dar tapo išplėstas į Laosą ir Kambodiją. Skaudžiausiai mus tebesmaugia infliacija ir kainų kilimas. Nedarbas nuo 3 procentų visų darbo jėgų prieš trejus metus pakilo iki 6 procentų. Skurdas ir jo gimdomas kriminalizmo siautėjimas pasiekė tokį laipsnį, jog jau ir dienos šviesoje nebesaugu pasirodyti miestų gatvėse. Visa apšvietos ir medicininio aptarnavimo sistema giliausioje krizėje dėl stokos lėšų. Tuo tarpu karui ir ginklavimuisi vyriausybė reikalauja 85 bilijonų dolerių, arba visu desėtku bilijonų dolerių daugiau negu pernai.

Toliau šiuo keliu eiti yra pavojinga ne tik Amerikai, bet ir pasauliui. Tai svarbiausias šiuose rinkimuose klausimas, kurį mes piliečiai turėsime išspręsti.

* * * *

Niekas vietoje nestovi ir pasaulinėje arenoje. Svarbiausiu vėliausiu įvykiu reikia laikyti bengalų tautos Azijoje išsilaisvinimą. Gimė nauja, didžiulė, 75 milijonų gyventojų Bangladeš valstybė. Tiesa, ji gimė baisiausiose kančiose, bet viskas rodo, kad bengalai, pagelbstint kitoms šalims, pirmoje vietoje Tarybų Sąjungai ir kitiems socialistiniams kraštams, didžiausiu entuziasmu ir ryžtu imasi darbo kraštą prikelti iš griuvėsių ir sutvarkyti šalies reikalus pagal savo norus ir interesus.

Tarptautinėje arenoje taip pat labai dideliu įvykiu tenka laikyti Chiang Kai-šeko klikos iš Jungtinių Tautų išmetimą ir joje sugražinimą Kinijos Liaudies Respublikai priklausomos vietos. Iš kitos pusės, Vidurio Rytuose tarp Izraelio ir arabų konfliktas tebėra neišspręstas ir tebesudaro rimtą naujo ginkluoto susikirtimo pavojų.

* * * *

Mes nuoširdžiausiai sveikiname kasmet besiplečiantį kontaktą ir kultūrinį bendradarbiavimą tarp Tarybų Lietuvos ir lietuviškosios išeivijos. Vis daugiau ir daugiau priešiškos propagandos suvedžiotų Amerikos lietuvių atsipeikėja ir nebetiki "vaduotojų" skleidžiamais melais apie padėtį jų gimtajame krašte. Laimi tiesa - tiesa, kad Lietuvoje yra pasiekta milžiniškų laimėjimų visose gyvenimo srityse.

Mums labai džiugu, kad mūsų pažangiosios spaudos vėjus, bendrai paėmus, puikiai pavyko. Bet tai nereiškia, jog mūsų rūpinimasis tos spaudos išlaikymu turėtų sumažėti. Kaip tik priešingai. Mes matome, kad jos išlaikymas kasmet sunkėja. Kasmet mirtys ir ligos negailestingai retina jos skaitytojų ir rėmėjų gretas. Jų vietas užpildyti naujais skaitytojais ir rėmėjais šiomet bus sunkiau, negu buvo pernai ar užpernai.

Tokia pat problema yra ir su mūsų pažangiosiomis organizacijomis bei įstaigomis. Antai, tik per paskutinius kelis mėnesius tapo paleisti iš pažangiečių rankų (parduoti) Worcester, Mass. Olimpijos parkas, Montello, Mass. Tautiškas namas ir New Haven, Conn. Lietuvių salė. Tai labai skaudus nuostolis visam mūsų judėjimui.

Tik mūsų didžiosios organizacijos dar kol kas geriau atsilaiko prieš epochos sunkumus, nors jose irgi smarkiai jaučiamas padėties sunkėjimas. Lietuvių Literatūros Draugijos mažesnės kuopos likviduojasi dėl stokos veikėjų ir nepajėgimo laikyti susirinkimų bei išrinkti iš narių duoklių.

Tokia padėtis mus verčia dar labiau susirūpinti mūsų spaudos ir organizacijų išlaikymu, kaip tik tokia padėtis reikalauja kiekvieno mūsų padidintų pastangų, sustiprinto ryžto nenuleisti rankų ir nepaskęsti pesimizmo jūroje. Mūsų laikraščių vajai puikiausiai įrodė, kad gerokai padirbėję, mes dar galime atlikti labai daug didelių, gražių darbų.

Žemės kvapas

BRONIUS MACKEVIČIUS

*Vėl kraujuj tiek jėgų prisirinko
Iš tų vėjų, šilų ir žolių,
Jog net skersgatviai, skausmo prilvinkę,
Dar ilgai man kvėpės čiobreliau.*

*Ir užmiršiu aš migdančius vaistus.
Ir gaivinsiuos beržynų vėsa.
Mano dienos, juokingos ir keistos,
Atsisuks tik gerąja puse.*

*Žinot, melas, kelius apipynęs,
Tiek paliko krūtinėj randų,
Jog dabar net tyliuos kapinynuos
Aš ne gėlę, tik tylą randu.*

*Rankos šildosi rudenio lapais,
Mintys maudosi mėtų kvapuos. . .
Ir, atrodo, vėl kūdikiu tapęs,
Aš Dzūkijai ant kelių supuos.*

*Net kapuos — ne mirtis čia. Tik miega,
Rodos, broliai po lauko darbų.
Miega, viską — kas žemiška — mėgę,
Virtę žemės, žolynų kvapu.*

*Prasiveržęs pro amžių atstumą,
Šitas kvapas gaivins kaip versmė.
Ir artojų būties paprastumas
Taps gyviesiems didžiausia prasme. —*

*Reikia imti iš žemės šios viską
Ir grąžint jai net kaulus savus.
Versti grumstą kiekvieną pražysti,
Ir patiems virst žiedais — po kovos.*

*O baisaus juk nėra žemėj nieko.
Ir mirties juk nebūna visai,
Jei, išėjus mums, vieškeliuos lieka
Mūsų meilė — kvapai ir garsai,*

MIRĖ ĮZYMUS TARYBŲ LIETUVOS MOKSLININKAS

A. GUCIŪNIETIS

1971 m. gruodžio 26 d. Kaišedoryse, sulaukęs 86 metų amžiaus, mirė buvęs ilgametis Lietuvos žemės ūkio akademijos profesorius, dirvožemininkas, Lietuvos TSR Mokslų akademijos narys korespondentas, Lietuvos TSR nusipelnęs mokslo veikėjas, Respublikinės premijos laureatas, VIKTORAS RUOKIS, gimęs 1885 m. Daubariškės kaime, Ignalinos rajone.

VARGINGA JAUNYSTĖ

V. Ruokio, kaip vargingo valstiečio vaiko, gyvenimo kelias, nuo pat vaikystės buvo labai sunkus.

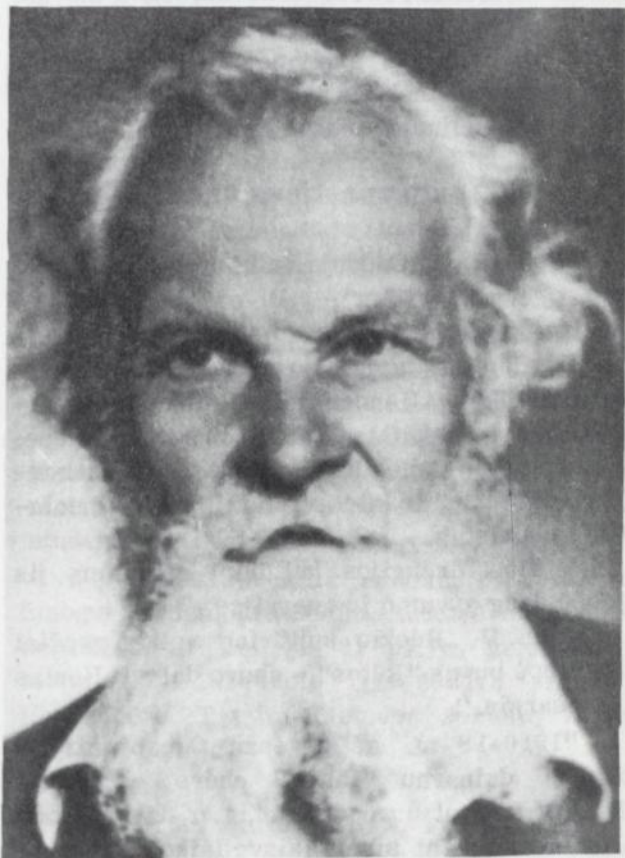
Pavasariį ir vasarą jis ganydavo kaimo galvijus, rudenį dirbdavo įvairius žemės ūkio darbus, o žiemos metu mokydavosi.

Tačiau ir žiemą netrūko sunkių darbų, nes pasibaigus rudens lauko darbams, prasidėdavo linų mynimas, braukimas, malkų kirtimas, vežimas, piovimas ir kiti nepabaigiami darbai. Tačiau V. Ruokio pasiryžimo - siekti mokslo šviesos - niekas nepalaužė. Daubariškiečiai dažnai sakydavo: "Gabrieliaus vikrusis viktariukas, tai jau tikrai bus mokslininkas, nes jis labai mėgsta knygas, jas skaito ne tik linus veždamas, bet ir raitas jodamas".

1905 METŲ REVOLIUCIJA DARBO ŽMONIŲ ŽADINTOJA

1905 m. Rusijos darbo žmonių revoliucija paskatino kilti į kovą už savo teises ir Lietuvos darbo žmones.

V. Ruokis tuomet būdamas 20 metų jaunuolis stojo už liaudį, už darbininkų ir vals-

Viktoras Ruokis

tiečių laisvę ir žemę. Jis platino tų metų socialistų proklamacijas, šaukiančias sukilti prieš caro valdžią.

Reakcijai nuslopinus liaudies revoliuciją, prasidėjo darbo žmonių žiaurūs persekiojimai. Daug ignališkiečių buvo suimtų ir įmestų į kalėjimus. V. Ruokis, kaip prieš reakciją nusistatęs, nebegalėjo mokytis Valdiškoje mokykloje, turėjo ruošti privačiai.

Vėliau direktoriavo mokydamas valstiečių vaikus.

Draugaudamas su pažangiuoju jaunimu sužinojo, kad Odesoje yra universitetas, įkurtas 1817 m., kuriame mokosi nemaža lietuvių, kad jie turi savo kultūrinę organizaciją "Rūta" ir t. t. Tas jį paskatino vykti į Odesą.

ODESOS UNIVERSITETE

1908 m. vasarą V. Ruokis, artimųjų materialiai sušelpamas, basas išskeliavo į ODESĄ ir įstojo į tenykštį Novorusijos universitetą, kur buvo dirbę pagarsėję mokslininkai T. Miečnikovas, T. Sečenovas, N. Umovas, A. Brauneris, A. Kavalevskis ir kiti. Čia studijuodamas jis pasižymėjo dideliu darbštumu ir gamtos matematikos fakulteto mokslinių dalykų atsidėjusiu studijavimu.

KULTŪRINĖ VEIKLA

1906–18 m. Odesoje veikė Kultūrinė lietuvių draugija "Rūta". Ji ruošė lietuviškus spektaklius, turėjo ir savo chorą.

R. Ruokis tuoj įsijungė į draugijos kultūrinę veiklą. Jis skaitė darbininkams ir valstiečiams paskaitas, vaidino spektakliuose: Keturakio – "Amerika pirtyje", G. Landsbergio – "Blinda" ir kituose, o taipgi buvo nuolatinis choristas.

Į šios draugijos kultūrinį gyvenimą jis įnešė daug gyvumo ir energijos.

Apie V. Ruokio kultūrinę veiklą gražiai atsiliepė buvęs "Rūtos" – choro dalyvis Kostas Lomsargis.

"1910–18 m. aš gyvenau Odesoje ir su žmona dainavau "Rūtos" chore. Viktoras Ruokis tuomet buvo studentas ir darbininkas. Jis labai mažai turėjo laisvo laiko, bet neapleisdavo nei vieno susirinkimo ar repeticijos. Jis visada atvykdavo pirmutinis ir viską padarydavo geriausiai. Buvo labai paprastas, draugiškas ir malonus darbininkų prietelius. Mums visiems jis buvo geriausias pavyzdys."

V. Ruokis 1912 m. baigė Odesos universitetą ir įgijo agrochemiko specialybę.

NAUJOVIŲ IEŠKOTOJAS

Viktoras Ruokis, nuo pat jaunystės, buvo didelis naujovių ieškotojas, baigęs Odesos

universitetą nepasitenkino tuo mokslu, o 1912 m. rudenį jis įstojo į Maskvos žemės ūkio instituto agronomijos fakultetą. Čia dirbo pagarsėjęs mokslininkas profesorius V. Viljamsas, kuris dėstė žemdirbystę ir dirvožemių mokslą.

V. Ruokis ypatingai atsidėjęs studijavo dirvožemių mokslą ir žemdirbystę. Jis daug kartų dalyvavo mokslinėse ekspedicijose vidurinėje Azijoje ir įvairiose Rusijos vietose, kurioms vadovaudavo profesorius V. Viljamsas, dalyvaujant ir kitiems išryškiems mokslininkams, jo bendradarbiams.

Šios ekspedicijos labai praturtino V. Ruokio mokslinių žinių bagažą, o taipgi įgijo daug dvižemių monolitų kolekcijų ir pavyzdžių.

Čia studijuodamas, vis daugiau tyrė Lietuvos dirvožemius, daugiau pamilo darbo žmones, liaudies dainas, raudas, padavimus. Atostogų metu skaitydavo valstiečiams paskaitas, organizuodavo liaudies choras.

Dar studentaudamas – 1914 m. jis pradėjo dirbti Vilniaus Gubernijos žemės tvarkymo komisijoje. Čia dirbdamas kėlė Lietuvos žemės ūkio kultūrą, savo paprastumu ir nuoširdumu ugdė demokratiškumą. 1916 m. baigė Maskvos žemės ūkio institutą ir įgijo mokslinio agronomo specialybę.

Baigęs mokslą buvo mobilizuotas į Rusijos kariuomenę ir tarnavo chemijos batalione chemiku.

LIETUVOJE

Demobilizuotas iš kariuomenės 1919 m. organizavo Dotnuvos vidurinę žemės ir miškų ūkio mokyklą, buvo jos vedėju, o vėliau mokytoju.

1922–26 m. mokytojavo Dotnuvos žemės ūkio technikume. Čia 1922 m. suorganizavo chorą "Daina". Ilgą laiką buvo jo vadovu bei dirigentu.

1922 m. bus minimas Lietuvos žemės ūkio akademijos choro "Daina" 50 metų jubiliejus. Labai gaila, kad jo įkūrėjas V. Ruokis nebegalės pasigėrėti savo auklėtinių balsais.

Tikslu studijuoti dirvožemius aplankė dešimtis Europos šalių, taipgi Alžirą ir Tunisą.

Apie savo keliones parašė daug gražių atsiminimų.

Jis buvo entuziastingas esperantininkas. Be lietuvių kalbos, laisvai kalbėjo rusiškai, lenkiškai, vokiškai, prancūziškai, itališkai.

Kur lankydavosi, visur rasdavo vertingos medžiagos, iš visur akademijai atveždavo tūkstančius vertingų eksponatų. Ir šiais įdomiais mineralais bei uolienomis dabar susipažįsta ne tik tūkstančiai studentų, bet ir plačioji visuomenė.

Hitlerinės okupacijos metais V. Ruokis iš Lietuvos žemės ūkio akademijos buvo prašalintas kaip fašizmo priešas. Nuo 1945 m. jis vėl vadovavo dirvožemio mokslo katedrai.

Viktoras Ruokis pirmasis autorius chemijos vadovėlių lietuvių kalba išleistų 1920–12 m. 1930 m. jis parengė ir paskelbė Lietuvos dirvožemių klasifikaciją pagal drėgmės režimą, reljefą ir mechaninę sudėtį, joje dirvožemius suskirstė į 7 pagrindinius vienetus. Remdamasis žemės rūšiavimo duomenimis, 1936 m. parengė ir išleido pietų Lietuvos dirvožemių žemėlapi (mastelis 1:200:200).

Viktoras Ruokis 1946 – 49 m. vadovavo dirvožemininkų agrochemikų mokslinėms-ekspedicijoms tiriančioms Lietuvos dirvožemius. Aktyviai dirbo sudarant ir išleidžiant pirmąją Lietuvos TSR dirvožemių žemėlapi (1951).

V. Ruokis, kaip senas komunistas, aktyviai dalyvavo visuomeniniame gyvenime, jis buvo visasąjunginės dirvožemininkų draugijos Lietuvos filialo pirmininkas. Už šaunų darbą apdovanotas "Darbo Raudonosios vėliavos" ordinu, medaliais ir garbės raštais, nuo 1947 m. Lietuvos TSR nusipelnęs mokslo veikėjas. Jis veik visą gyvenimą buvo didelis altruistas: šelpdavo ne tik studentas, bet ir kiekvieną jo pažįstamą ištiktą ligos arba kitos nelaimės.

Jis sukūrė judėjimo režimo, kvėpavimo, mitybos bei grūdinimosi teoriją ir visą gyvenimą jos laikėsi: nevartojo svaigalų, nerūkė, nevalgė mėsos, maitinosi tik augaliniu ir pienu maistu, miegodavo tik gryname ore ir kasdien maudydavosi, nevilkdavo šiltų drabužių net žiemą, pirštinių niekuomet neturėjo.

Veik visą gyvenimą naudojo dviratį ir mėgo kitokių šakų sportą.

Viktoras Ruokis pedagoginiam darbui paskyrė virš 50 metų. Per tą laiką jis perdavė savo didžiules žinias tūkstančiams studentų.

Tačiau šiuo dalyku V. Ruokio vaidmuo dar nesibaigia. Jo, kaip profesoriaus dirvožemininko ir agrochemiko, veikimo reikšmė – Lietuvos žemės ūkiui, kultūros kėlimo bei liaudies švietimo istorijoje daug platesnė.

Mokydamas jaunuomenę, V. Ruokis nesiribojė vien specialiu žinių tiekimu. Tuo pat metu jis auklėjo ją, ginkluodamas pažangiomis mokslinėmis visuomeninėmis idėjomis, ūgdė demokratiškumą, pagarbą darbo žmogui, organizavo liaudies choras, skiepijo meilę dainai ir sportui.

Lietuvos mokslininkai ir visuomenė neteko kilniausios dvasios žmogaus, didelio demokrato komunisto, mokslininko, nepaprasto darbštumo pedagogo, visą savo gyvenimą pašventusio liaudies mokslui ir pažangai.

Petrašiūnų kapinėse prie V. Ruokio, gėlėse paskendusio kapo, gedulingas kalbas pasakė: Lietuvos žemės ūkio akademijos rektorius Z. Urbonas, Lietuvos TSR Ministrų Tarybos pirmininko pavaduotojas V. Vazalinskas, Lietuvos TSR Mokslų akademijos prezidiumo vyriausias mokslinis sekretorius akademikas K. Meškauskas, respublikos žemės ūkio ministro pavaduotojas S. Juozapavičius, Žemdirbystės instituto direktoriaus pavaduotojas H. Černiauskas ir Lietuvos žemės ūkio akademijos studentė J. Vaičiulytė.

V. Ruokis savo giliu mokslu, meile darbo žmogui ir demokratiškumu sukūrė niekuomet nesudilstantį paminklą ir paliko šviesiausią atsiminimą. Tebūnie jam lengva jo daug išvaikščiota Tarybų Lietuvos žemelė, kurią jis labai mylėjo.

VIKTORO RUOKIO RAŠTAI

Apie Lietuvos dirvožemius, Kaunas, 1928 m. Dirvožemio mokslas, Kaunas, 1930 m.; Lietuvos dirvožemių reakcija, Kaunas, 1933 m.; Bendroji ir istorinė Zeologija, Kaunas, 1935; Trąšų ir Tręšimo mokslas, Kaunas, 1936 m.; Apie dirvožemius apskritai, Kaunas, 1937 m.; Pietų Lietuvos dirvožemiai, Kaunas, 1938 m.; Kristalografija, mineralogija, petrografija, Vilnius, 1950 m.; Dirvožemiai, Vilnius, 1956; Žemės istorija, Vilnius, 1957 m.; Dirvožemio mokslas, Vilnius, 1959 m.; Kristalografija ir optinė uolienų mineralogija, Vilnius, 1968 m.

KEIČIASI TAKTIKA, O NE ESMĖ

A. BALSYS,
ISTORIJOS MOKSLŲ
KANDIDATAS

Tarybų Lietuvoje gerai žinomi ir gerbiami pažangiųjų išeivijos organizacijų veikėjai, rašytojai, žurnalistai, nepailsantys kultūros darbininkai, susispietę apie „Vilnį“, „Laisvę“, kitus pažangius leidinius, darbininkiškas organizacijas. Šie ištikimi Lietuvos liaudies sūnūs, jų vadovaujamos pažangiosios organizacijos, spauda visada ėjo išvien su Lietuvos darbo žmonėmis, teikė jiems moralinę ir materialinę paramą kovoje prieš buržuazinę santvarką, prieš hitlerizmą. Jie su dideliu dėmesiu sutinka kiekvieną Tarybų Lietuvos darbo žmonių pasiekimą, pasakoja pažangiojoje spaudoje apie tai, ką laimi Lietuvos darbininkai, valstiečiai, inteligentija, įtvirtindami socializmą ir kurdami komunistinę. Pažangiųjų išeivijos tautiečių veikla turi svarbią reikšmę, skelbiant užsienyje tiesą apie socialistinę Lietuvą, apie Tarybų Sąjungą.

Emigrantinės spaudos paskelbtais duomenimis, traukiantis hitlerininkams, Vakaruose įvairiais būdais atsidūrė kelios dešimtys tūkstančių žmonių iš Lietuvos. Žymi jų dalis pokario metais persikėlė į JAV. Tie, kurie bėgdami iš Lietuvos išsivežė išžudytų žmonių turto, netruko įsijungti į amerikoniškąją biznį. Kiti, nuėję tarnauti imperialistinei propagandai, plūduriuoja ant šaltojo karo ir antikomunistinio bangų, kaupia dolerius, ir vis, kaip pastebi filosofas J. Girnius, „kuriasi“, stengdamiesi susikaupti kuo daugiau pinigų, įsigyti geresnius namus ir t. t. Kitiems sekasi sunkiau. Tenka vargu ir prakaitu skintis kelius į smulkius biznelius, dirbti įvairius atsitiktinius darbus.

Kai kurie reakciniai elementai susibūrė į tam tikrus židinius, kurie, imperialistinių valstybių finansuojami ir kitokiais būdais remiami, tapo antikomunistinio centro, gaminančiais dvasinius nuodus lietuviškai kalbantiesiems žmonėms. Į šiuos reakcijos židinius susitelkė klasiniu požiūriu Lietuvos liaudžiai svetimi elementai — buvę reakciniai buržuazinių partijų veikėjai, nuo liaudies atplyšę aukštosios karininkijos atstovai ir t. t. Daugumos šių žmonių klasinės pozicijos 1940 metais buvo pakirstos. Jie neteko įtakos visuomenėje, privilegijų ir turtų.

KAIP HITLERININKŲ TALKININKAI

Siekimas bet kokia kaina atgauti savo klasines pozicijas pastūmėjo juos talkininkauti hitlerininkams. Tai jie, sveikindami hitlerininkus, dėkodami jiems už „išvadavimą“, pasiskubino viešai pareikšti, jog „Raudonosios Lietuvos istorija baigta, ir jos puslapis užverčiamas“. Priešu Nr. 1 paskelbiama Tarybų valdžia. Miškuose prieš hitlerininkus kovojo tarybiniai partizanai vadinami „lietuvių tautos priešais“ ir raginama juos „be pasigailėjimo naikinti“, „išvalyti kraštą“, „palengvinti vokiečiams kovą prieš bolševizmą“. Visa tai buvo vadinama „patriotine dorų lietuvių pareiga“.

Čia suminėti faktai — tai tik dalis politinio lagamino, kurį, bėgdami kartu su hitlerininkais iš Lietuvos, išsivežė reakciniai veikėjai.

Kariniai nusikaltėliai, Tėvynės išdavikai pokario metais tapo imperialistinių žvalgybų ir antitarybinių propagandinių centrų agentais. Vieni jų talkininkavo karinėms žvalgyboms, parenkant iš lietuvių tarpo šnipus į Tarybų Lietuvą, kiti dalyvavo, steigiant įvairias propagandines organizacijas, kurios rinko ir klastojo dokumentus apie Lietuvą, treči dėl dolyerio buvo pasiryžę atlikti viską, ką jiems įsakydavo naujieji šeimininkai.

Jau trečiąjį dešimtmetį reakcingoji išėivijos spauda maitina savo skaitytojus prasimanymais apie Lietuvą. Istorija ir politika, religija ir kultūra perdažoma savos tendencijos spalva. Bet istorija — tai tik išibėgėjimui. Svarbiausia reakcionierių veiklos sritis — kreivame veidrodyje vaizduoti šių dienų Lietuvą, jos ekonominę, kultūrinę gyvenimą, santykius su broliškais tarybinėmis tautomis.

JUOS GAZDINA RYŠIAI SU IŠEIVIJA

Labiausiai reakcionierius gąsdina išėivijos ryšiai su socialistine Lietuva. Žmonės, apsilankę gimtinėje, susipažinę su jos gyvenimu, jau nebepasitiki reakcionierių propaganda. Todėl stiprinama kampanija prieš santykius su Lietuva, baiminantis, jog tie ryšiai gali būti žalingi Vakarų pasauliui, nes nežinia, „ar tiltu daugiau nutekės Vakarų įtakos į anapus uždangos, ar komunistinės įtakos daugiau per tiltą atitekės į Vakarų“. Reakcionierių grupės užsipuola tuos tautiečius, kurie nori bendrauti su atvykstančiais iš Lietuvos rašytojais, dailininkais, mokslininkais, kompozitoriais, dainininkais, šokėjais, baugindami juos „komunistine įtaka“, „tarybine propaganda“.

Liberalioji emigrantų spauda pripažįsta, jog, sustiprėjus išėivijos santykiams su gimtuoju kraštu, vadinamoji „raganų medžioklė“ pasiekė aukščiausią intensyvumą. Terorizuojami tie, kurie pasisako už santykiavimą. Sąlytis su Lietuva vaizduojamas kaip didžiausias tautinių interesų išdavimas.

Šių reakcionierių pastangų veiksmingumas tolydžio mažėja. Kelius į gimtinę praskynę pažangieji tautiečiai. Jų pasakojimai, parsivežti iš Lietuvos filmai, fotografijos, muzikos kūrinių įrašai turi didelį pasisekimą. Tiesos žodis apie tėviškę pasiekia įvairius išėivijos sluoksnius.

Gausėja skaičius žmonių, kuriems vis labiau atsiveria akys, daug metų temdytos reakcingųjų emigracijos grupių propagandos. Gyvenimas išsklaido antitarybiškumo miglas. Tarp tų emigrantų, kurie atsidūrė užsienyje antitarybinės propagandos suklaidinti arba buvo hitlerininkų išvežti per prievartą, vis labiau ryškėja tendencija suartėti su socialistine Lietuva, objektyviai, nenoras žiūrėti pro antikomunizmo akinius į žmonių gyvenimą Lietuvoje. Išsivadavimas iš reakcingųjų nacionalistinių grupių įtakos atveria išeiviams galimybes suartėti su Tarybų Lietuvos kultūra, išsaugoti emigracijoje savo tautinį savitumą, gyventi su Lietuvos liaudimi bendrais džiaugsmiais ir rūpesčiais. Tokie siekimai pastebimai stiprėja.

SUSIRUPINIMAS IŠ TAUTĖJIMU

Emigracijoje gyvena nemaža lietuvių, kurie savo politiniais įsitikinimais tolimi socializmui. Tačiau daugelis jų ima suprasti, jog kalbos apie politinius pasikeitimus Lietuvoje yra tuščias burbulas. Jiems kelia nerimą tai, kad jaunesnioji išeivijos karta vis labiau nutautėja, asimiliuojasi, ir „išeivijoje jau vaidenasi horizonte lietuviybės galas“. Tuo pačiu nyksta dirva ir negausios lietuviškos inteligentijos veiklai. Liberaliojoje spaudoje garsiau suskamba prisipažinimai, jog „mūsų lietuviybės išlaikymo viltys yra nepagrįstos, be funkcinio ryšio su tauta“... „Pagrindinė tautinės gyvybės nešėja yra Tėvynėje gyvenančioji tauta. Ir mes, ryždamiesi išlikti gyvi tautos nariai, privalome ne užsidaryti nuo tėvų krašto, o drauge gyventi su tauta“. Atitrūkęs nuo savo krašto, „lietuvis išeivijoje kaip buvo taip ir liks tik stebėtoju...“

Nieko čia nuostabaus, kad prieš socializmą nusiteikusiems žmonėms tiesos apie socialistinės Lietuvos pasiekimus yra karčios. Bet gyvenimo nesustabdysi. Jo tėkmė verčia priimti šias karčias tiesas, verčia apsiprasti su mintimis, kad tarybinė santvarka Lietuvos žmonėms, ypač jaunimui, „nėra primestas dalykas“, kad pokarinė generacija, kuri yra per dėm lietuviška, išaugusi tarybinėje santvarkoje, kritiškai vertina Vakarų gyvenimo būdą, ir jog „mes klystume, jei manytume, jog jaunoji karta ieškos ryšių su mumis“ (t. y. buržuazinės krypties išeivija — A.B.).

KAS JIEMS TRUKDO...

Būtų, matyti, drąsu galvoti, kad liberalusis emigracijos sparnas, kuris blaiviau vertina realią padėtį, netrukus taps Tarybų Lietuvos draugu. Taip padaryti šios krypties žmonėms trukdo politiniai įsitikinimai. O socialinių vertybių, politinių įsitikinimų pervertinimo procesas yra sudėtingas ir dažnai skausmingas. Nesunku įsivaizduoti, kad žmogui, atitrūkusiam nuo tautos kamieno, atsidūrusiam išeivijoje, skaudu suvokti, jog gyvenimas Tėvynėje eina ir be jo, kad liaudis pasiekia gražių laimėjimų, kad suklydo ne darbo žmonės, pasirinkdami socializmo kelią, o jis, emigrantas, šio kelio išsižadėjęs. Jo puoselėtos socialinės vertybės grimsta užmarštin kartu su ta išnaudotojiška santvarka, kurią darbo

žmonės nuvertė. Tačiau, neperžiūrėjus pasenusių, reakcingų pažiūrų, neišsivadėjus nerealių svajonių, vargu ar įmanoma pritapti prie gyvenimo tėkmės. Kas šiandien svajoja apie tokią ar kiek „patobulintą“ socialinę tikrovę, kokia buvo daugiau kaip prieš tris dešimtmečius, Lietuvos liaudyje sau bendraminčių vargu besuras. Toks žmogus naudingas tik imperialistams, Lietuvos priešams. Kai kurie emigracijos autoriai siūlo apeiti politinius prieštaravimus, bendradarbiauti su gimtuoju kraštu kultūros srityje, nes tai prisidėtų prie lietuvių išsaugojimo emigracijoje. „Ne mūsų čia, Vakaruose, reikalas, — rašo R. Šilbajoris, — ieškoti tarp jų (Lietuvos gyventojų, intelektualų — A. B.) sau bendraminčių politinėj plotmėj“.

Tai realistiniai samprotavimai. Buržuazinės pakraipos emigrantų tarpe yra žmonių, kurie aštriai kritikuoja senųjų buržuazinių partijų veikėjus už grubią, netaktišką propagandą, nukreiptą prieš Lietuvą. Jie pripažįsta, jog emigracijoje egzistuojančios prieškarinių laikų partijos — tai praeities, bet ne dabarties. Jos negali reikšti demokratinių tradicijų, nes atspindi tą partijų aritmetiką, kuri susidarė po fašistinio perversmo 1926 metais. Tai tik mirusio tautos laikotarpio paminklai. Šios partijos ir jų veikėjai neturi įgaliojimų kalbėti tautos vardu, ir net išeivijos vardu, — pažymi spaudoje senosios linijos kritikai.

TO PATIES SIEKIA KITAIS BUDAIS

Kritikuodami propagandos būdus, kuriuos savo antikomunistinėje veikloje taiko prieškarinių laikų buržuazinių partijų atstovai, tie kritikai anaip tol neatsisako antitarybinės veiklos. Bandymai nutraukti formalius, išorinius giminystės ryšius su kraštutiniais reakcionieriais nereiškia, kad jie išsivada ir idėjinės, politinės jų giminystės. Iš esmės jie tęsia tą pačią antitarybinę, antiliaudinę veiklą, tik siekdami labiau užmaskuoti savo klasinius tikslus. Jų manymu, antikomunistinę propagandą reikia varyti gudriau, atsisakant ryškių šmeižtų, nemenkinant aiškių laimėjimų. Bendraujant su gimtuoju kraštu, patariama išnaudoti visas galimybes Vakarų pasaulio (skaityk „buržuazinėms“) sampratoms kuo plačiau — paskleisti lietuvių tautoje. Tuo tikslu siūloma plėsti radijo transliacijas Lietuvai, geriau panaudoti asmeninius kontaktus ir pan.

Bet šiuos norus ne taip lengva įgyvendinti. Tarybų Lietuvos darbo žmonės turi klasių ir ideologinės kovos patyrimą, marksistinę-lenininę pasaulėžiūrą. Jie ir be emigrantų tarpininkavimo sugeba atsirinkti, kas kapitalistinio pasaulio kultūroje pažangu ir kas reakcinga. Lietuvos darbo žmonės gerai prisimena kokias „laisves“ jiems buvo užkrovusi Vakarų buržuazija. O jaunimas, stebėdamas įvykius Vietname ir kitose šalyse, ryškiai mato kokias „laisves“ suteikia tautoms JAV imperIALIZMAS. Taigi suokti apie laisves, sėdint po laisvės slopintojų sparnu, tikrai sunkus emigrantų darbas.

TO NEGALIMA IŠ JŲ TIKĖTIS

Vargu ar žmogus, nekęsdamas socializmo, gali objektyviai kalbėti apie jį sukūrusių žmonių veiklą, apie socialistinės valstybės gyvenimą. Būtų naivu laukti, kad antikomunizmo propagandistai, nekęsdami socialistinės santvarkos, pradės pasakoti teisybę apie Tarybų Lietuvą. Jie eina jau pramintais takais, tik labiau maskuodami savo tikruosius tikslus. Viena tokių maskuočių — mėginimai susikompromitavusias žmonių akyse sąvokas pakeisti kitomis. Pavyzdžiui, buržuazinis nacionalizmas, daug metų Lietuvoje reiškėsis kaip išnaudotojų klasių ideologija, darbo žmonėms negali būti patrauklus. Todėl buržuazinių emigrantų spaudoje pasigirsta balsų, netgi kritikuojančių nacionalizmą, kaip provincialinį uždarumą ir skurdumą, kaip aklą garbinimą viso, kas sava, be skirtumo, ką verta mylėti, ir ko ne. Vietoj nacionalizmo kalbama apie patriotizmą, kuris turįs jungti visų pasaulėžiūrų tautiečius. Šitokio patriotizmo pagrindu tikimasi suvienyti visus lietuvius — tiek Tėvynėje kuriančius komunizmą, tiek ir tuos, kurie nuo socialistinės santvarkos pabėgo ir laukia progos su ja susidoroti. Taip „suvienytus“ tautiečius siekiama priešpastatyti kitoms tarybinėms tautoms, kurias jungia bendri tikslai ir idealai. Buržuaziniai „vienytojai“ su panieka kalba apie internacionalinės kultūros elementus, kurie bręsta tarybinių tautų dvasiniame gyvenime, joms bendradarbiaujant, klestint ir suartėjant. Jie šmeižia Tarybų Lietuvos draugystę su kitomis broliškomis socialistinėmis tautomis, falsifikuoja nuoširdžius Lietuvos darbo žmonių santykius su rusų tauta. Nesunku suprasti, jog antikomunizmo propagandistai joja ant to paties buržuazinio nacionalizmo arkliuko, tik kiek kitaip jį pasibalnoję. Matydami, jog socialistinė santvarka neatskiriama įaugusi į kiekvieno Tarybų Lietuvos darbo žmogaus gyvenimą, antikomunizmo propagandistai dažniausiai neišdrįsta viešai jos užsipulti. Ieškoma kitokių būdų prieš ją kovoti. Vienas tokių būdų — mėginimas iškreipti socializmo esmę, įmontuojant į jį nacionalizmą. Nacionalistiniais dažais siekiama „pagražinti“, „patobulinti“ tautos istoriją, užtušuoti reakcingąsias jos raidos puses, skiepijant „vieningosios srovės“ teoriją ir pan. Tokiu būdu siekiama atbukinti klasinius, ideologinius socializmo principus. Griebiamasi ir kitokio metodo — socializmu pridengti nacionalistinius, egoistinius tikslus, išpučiant nacionalinius ypatumus, patriotizmą paverčiant pseudo-patriotizmu, nacionalinį pasididžiavimą — nacionalistiniu pasipūtumu. menkinant kitų tarybinių tautų indėlį į tam tikros respublikos laimėjimus.

PROPAGANDA PRIEŠ KITAS TARYBINES TAUTAS

Emigrantų nacionalistinėje propagandoje vis labiau įsigali stereotipas meilikauti Lietuvos liaudžiai, priešpastatant ją kitoms tarybinėms tautomis. Visa, kas šiandien Lietuvoje pasiekta gero, vaizduojama kaip „tautos kūrybiškumo pasireiškimas“, izoliuojant šį kūrybiškumą nuo socialinių sąlygų, nuo visos Tarybų šalies gyvenimo. Bet Lietuvos darbo žmonės puikiai žino, kad kūrybiškumui pasireikšti reikalingos sąlygos. O šias sąlygas atvėrė socializmas, draugiškas bendradarbiavimas su rusų ir kitomis tarybinėmis tautomis. Šiais technikos pažangos laikais pati

darbščiausia liaudis negalės parodyti didelio kūrybiškumo, būdama be-
raštė, neturėdama savo inžinierių, mokslininkų, kultūros meistrų. Socia-
listinė santvarka sudarė visiems Lietuvos liaudies sluoksniams sąlygas
siekti mokslo, kurti ekonomiką ir kultūrą. Šie veiksniai ir sudaro sąly-
gas pasireikšti liaudies kūrybiškumui.

Lietuvių liaudies pasididžiavimą literatūros darbuotojų, menininkų,
mokslininkų, sportininkų laimėjimais emigracijos buržuaziniai nacionalis-
tai bando paaiškinti, kaip rezistencijos pasireiškimą, „kaip nusiteikimą
nepriimti svetimos valios“, kaip opoziciją tarybinei santvarkai. Žmonės
sako: kam kur skauda, tas ten kasosi. Reakciniai emigrantai, skelbdami
savo samprotavimus, siekia užtrinti tą faktą, kad lietuvių liaudies lai-
mėjimai materialinės gamybos ir dvasinės veiklos srityje yra tarybinės
santvarkos sudarytų sąlygų, tarybinių tautų bendradarbiavimo rezul-
tatas.

Kai kurie buržuazinės-klerikalinės emigracijos propagandistai irgi kei-
čia savo taktiką Lietuvos komunistų atžvilgiu. Jie pripažįsta, jog kom-
partija Lietuvoje turi autoritetą, kad jos gretos nuolat auga. Šios takti-
kos priežastys suprantamos — šmeižtai komunistų adresu, kuriuos daug
metų kartoja nacionalistai, dar labiau didina sieną tarp buržuazinių
emigrantų ir Lietuvos darbo žmonių. Todėl kai kurie antitarybiniai emig-
rantai mėgina „suartėti“ su komunistais, kurstyti jų sąmonėje nacionalis-
tinį pasipūtimą, kursto nacionalines aistras. Komunistų tarpe jie norėtų
surasti tokių žmonių, kurių internacionalistinės pažiūros dar nėra tvirtos.
Tokiems komunistams antitarybiniai emigrantai pasiruošę mielai ištiesti
ranką. Bet ir ši antikomunistų taktika pasmerkta žlugti. Lietuvos Komunis-
tų partijos istorija turtinga proletarinio internacionalizmo tradicijomis.
Partinės organizacijos apginkluoja savo narius, ypač jaunus komunistus,
marksistine-leninine proletarinio internacionalizmo teorija, skiepija jiems
ideologinės kovos patirtį, ugdo nepakantumą buržuazinei ideologijai.

JIE AKLAVIETĖJE

Dalyvavimas antikomunistinėje propagandoje stumia tam tikrus išei-
vijos sluoksnius į aklavietę, trukdo stiprinti kultūrinius ryšius su Tėvy-
ne. Klasinė neapykanta socializmui, darbo žmonių valdžiai daro žalą na-
cionaliniams emigrantų interesams. Kas dėl klasinės neapykantos atsisako
Tarybų Lietuvos darbo žmonių pagalbos, kuri pasitarnautų lietuvy-
bės išsaugojimui išėivijoje, tas pasitraukia nuo nacionalinių interesų,
pasiduoda išėivijoje smarkiai plintančioms asimiliacijos, nutautėjimo
nuotaikoms. Tuo pačiu pasmerkiamas džiūti ir tas lietuvybės medis, apie
kurį nacionalistinė emigracija daug kalba, o iš tikrųjų iš pagrindų pa-
kerta jo šaknis.

Tėvynėje darbo žmonės eina ir eis savo pasirinktu keliu, šalindami
kliūtis, kurdami vis gražesnę gyvenimą, turtingesnę kultūrą, ugdydami
pažangias lietuvių tautos tradicijas, brangindami kiekvieną jų krislelį
praeityj, vystydami tarybinę lietuvių kultūrą. O antikomunizmo kiaute
užsidarę emigrantai pasmerkia save vegetuoti toli nuo gimtojo krašto,
tuščiai, tarp svetimųjų, išbarstę savo talentus ir jėgas.

EMILIJA BALIONIENĖ

Medis neauga be šaknų

*„Išsisupus plačiai vakarų vilnimis,
Man krūtinę užliek savo šalta banga. . .*

(Maironis)

Rūškaną žiemos rytą, kai Gediminas Jokūbonis nudengė bebaigiamą lietuvių literatūros klasiko Maironio skulptūrą, pro dirbtuvės lubų kupolą netikėtai plūstelėjo švelni, balta šviesa. Maironis atgijo, susalsavo, rodės, dar akimirka, ir jis prakalbės.

Susijaudinusi tylėjau. Prabilo G. Jokūbonis.

— Sakoma, ne skulptorius kuria skulptūrą, bet saulė, — šypsodamasis tarė jis. Tačiau po ta nerūpestinga fraze slėpėsi nerimas: kaipgi pasisekė įtemptas trejų metų darbas? Ar pavyko įkūnyti skulptorių užvaldžiusią, daug kartų permąstyta kūrybinę mintį?

G. Jokūbonio Maironis patraukia monumentalumu. Tai pusketvirto metro aukščio sėdinčio poeto skulptūra. Atlikta savita, G. Jokūboniui būdinga apibendrinta maniera. Maironis, kaip ir jo sukurta skulptūra — Pirčiupio Motina, išoriškai santūrus, sukaupias, tačiau jauti iš vidaus pulsuojantį nerimą. Rūbų klostės, vėjyje plazdanti pelerina suteikia skulptūrai dinamiškumo, ekspresijos. Jaudinanti poeto veido išraiška: gilus susimąstymas, kietai sučiuptos lūpos ir tolin įsmeigtas žvilgsnis perteikia intensyvią vidinę būseną, kai, rodos, ims ir prasiverš ilgai nešiotas nerl-

mastingas žodis.

— Man patinka Maironio lyrikos gilus jausmas, platumas, erdvė, — prisipažįsta G. Jokūbonis. — Maironis kreipiasi į žmogų visada iš tam tikros aukštumos, jo kūryboje nėra susmulkėjimo. Ypač mane žavi eilėraščiai „Nuo Birutės kalno“, „Vakaras ant ežero Keturių Kantonų“. Skaitydamas „Nuo Birutės kalno“, tarsi regiu susimąsčiusį poetą, sėdintį ant kalno, vėjo plaikstomais rūbais, išgyvenantį skaudžios vienatvės valandą. Iš pradžių jis kalba ramiai, paskui emocinė įtampa didėja, bet laisvai neprasiveržia — poetas taip ir lieka neišsakęs visų savo jausmų. Tokį Maironą aš ir stengiausi atvalzduoti.

G. Jokūbonis dar kartą apžiūri skulptūrą iš visų

pusių, valandėlę pastovi susimąstęs, o paskui tęsia:

— Dar reikės padirbėt, ryškinant atskirus niuansus. Žadu iškalit skulptūrą vientisame granito lulte ir pašlifuoti. Norėčiau kuo didesnio preciziškumo, išbaigtumo.

Skulptorių traukia didelės, valingos asmenybės. Jis svajoja sukurti ir M. K. Čiurlionio skulptūrą. Šiuo metu, drauge su architektu V. Čekanausku, TSRS Kultūros ministerijos užsakymu, projektuoja F. Engelso paminklą ant Volgos upės kranto, Engelso mieste. Tai bus gigantiškas, devynių metrų aukščio monumentas.

G. Jokūbonio neviljoja dekoratyvinė skulptūra — jo kūrybiniame amplua dominuoja portretai. Žmogaus sielos klodai, dramatiški išgyvenimai, visuomeninių ir asmeninių įvykių susidūrimas — tai dirva, kuri maitina kūrybinę skulptoriaus mintį. Jo kūryba humanistinė ir giliai nacionalinė. Vidinis sukaupumas, apibendrinimas — gerieji mūsų senosios liaudies skulptūros bruožai tapo ir G. Jokūbonio meninio credo savastimi.

— Medis neauga be šaknų, — kartą pasakė apie savo buvusį mokinį G. Jokūbonį profesorius skulptorius J. Mikėnas.

G. Jokūbonis, tarsi lietuviškas medis, šaknimis giliai įaugęs į gimtąją žemę ir besimaltinąs jo syvais. Todėl tokie artimi ir brangūs mums jo darbai.

ALG. BALTAKIS

ŽEMĖS DRUSKA

Biuras.
Raštinė.
Kontora.
Piramidėm kyla
Popierių krūvos.
Tame dar nieko blogo nėra —
Tegu sau ir raštinės būva.

Ir papkėse reikalinga tvarka.
Juk ne veltui
Nuo skaičių žmonės praplinka,
Tačiau tikroji žemės druska —
Paprasti darbininkai.

Kai antė alkūnėm trina status,
Še gi —

Kūjais ateltį kala.
O susegti popieriaus lakšteliu
Daug lengviau,
Nei suvirint metalą.

Iš papklų statyti piramides —
Užsiėmimas ne per daug dėkingas.
Kitas reikalas,
Kai plytas
Amžiams susega darbininkas.

O štai ir eilėraščio pabaiga.
Jei tu rankom baltom didžiuosies,
Atsimink,
Kas tikroji žemės druska,
Ir neriesk, susimildamas, nosies!

MERGAITĖS DAINA

Tavo giedrą veldą
Saulė nubučavo,
Saulė nubučavo,
Vėjas numylavo.

Tau aš nepavydžiu
Saulės bučinių. —
Man tu dar gražesnis
Veldu varintu.

O kai vėjas kaktą
Glosto tau švelniai, —

Tartum juodos liepsnos
Raitos garbiniai.

Prie tavęs priglusiui
Jauna krūtine. —
Vėju aš tau būsiu,
Saulė augsine.

Tavo giedrą veldą
Saulė nubučavo,
Saulė nubučavo,
Vėjas numylavo...

* * *

Dar bandau aš ją sulaikyti, —
Bet jina! man iš rankų išsprūsta
Ir į viską atsako juoku.
Dar bandau aš ją sulaikyti, —
Bet jina! it linksma ožkytė
Nušokuoja pievų taku.

Liežuvėlį parodo iš tolo —
Gražų, ružavą liežuvėlį,
Ir kvatojas, ir sukas ratu.
Per vešlių dobilukų atolą
Ji nubrido, nuskrlejo, nutolo, —
O su ja — ir jaunystė kartu...

* * *

Aš dabar suprantu,
Kad meilė —

Tai ugnis.
Ja negalima žaisti.

Aš dabar suprantu,
Kad meilė
Nevalia —
Lyg to sodo —
Apleisti.

Aš dabar suprantu,
Kad meilė —
Tarsi duoną —
Tenka tausoti.

Aš dabar suprantu:
Už meilę
Kas akimirka reikia kovoti!

D. M. ŠOLOMSKAS

BANGLADEŠ GIMES SKAUSMUOSE

1947 metais Indija išsikovojo nepriklausomybę iš Anglijos imperialistų, bet jos vakarinėse provincijose mahometonai, kurie buvo daugumoje, pasiskelbė nepriklausomais ir pasivadino Vakarų Pakistanu. Be to, kadangi už tūkstančio mylių rytinėje Indijos dalyje arba Bengalijoje dauguma gyventojų taip pat buvo mahometonai, tai ir jie tapo prijungti prie Pakistano ir pavadinti Rytų Pakistanu. Taip buvo sukurta viena nauja didžiulė valstybė – iš V. Pakistano su 310,400 kvadratinų mylių žemės plotu ir su apie 60,000,000 gyventojų, ir Rytų Pakistano su 55,236 kvad. mylių plotu ir su apie 75,000,000 gyventojų.

Bet nuo pat pradžios Rytų Pakistane išsigalėjo Vakarų Pakistano turčiai ir valstybės vairą paėmė į savo rankas. Rytu Pakistano gyventojai bengaliečiai tuojau pamatė, kad V. Pakistano turtingieji mahometonai nė kiek nėra geresni išnaudotojai už Anglijos imperialistus. Prasidėjo jų kova už išsilaisvinimą.

Ir štai 1971 metais Rytų Pakistane įvyksta rinkimai, kuriuose laimi, nepaisant teroro, nepriklausomybės šalininkai su savo vadu Sheik Mujibur Rahman priešakyje. Tada V. Pakistano militarinė valdžia panaikino rinkimus, prisiuntė dar daugiau armijos, suėmė žmonių išrinktus atstovus ir vadus, dešimtis tūkstančių bengaliečių sugrudo į kalėjimus bei koncentracijos stovyklas, tūkstančius nužudė. Nuo to baisaus teroro prasidėjo masinis Rytų Pakistano gyventojų bėgimas į Indiją, kokio visa istorija dar nebuvo mačiusi. Per aštuonis mėnesius pabėgo apie dešimt milijonų žmonių!

Tuo tarpu pačiame Rytų Pakistane dieną ir naktį virė aštriausios kovos. Bengaliečiai išvystė plačiausią partizaninį judėjimą. Indi-

Naujoji Bengalijos valstybė turi plotą, kaip Wisconsinas, ar Arkansasas, tačiau gyventojų turi tiek, kiek Vokietija.

joje pabėgėlių tarpe taip pat organizavosi kovotojų būriai ir, gavę ginklus, grįžo į savo tėvynę kovai už jos išlaisvinimą. Tarp Indijos ir Vakarų Pakistano santykiai pasidarė labai įtempti. Vakarų Pakistanas karui prieš Indiją gavo iš mūsų Amerikos vyriausybės ne tik moralinį savo politikai pritarimą, bet ir daugybę ginklų, o tuo tarpu visokią paramą Indijai staiga nutraukė. Lapkričio mėnesį į Pakistaną susiskubino daugybė Amerikos korespondentų aprašyti, kaip Pakistano "tankų armados" pergalingai žygiuos į Indiją.

Ir štai gruodžio 3 dieną, net karo nepaskelbus, V. Pakistano jėgos užpuola Indiją. Bet pasirodo, kad Indija tokio užpuolimo tikėjosi ir buvo gerai pasiruošę jį atmušti. Karas tęsėsi tik 14 dienų. Jo rezultatai jau žinomi. Vakarų Pakistanas buvo skaudžiausiai supliktas. Jo diktatorius Agha Mohammed Yahya Khan rezignavo, o jo vietą užėmė Jungtinių Valstijų šalininkas Z. Ali Bhutto. Bengaliečiai pasiskelbė nepriklausoma valstybe ir pasivadino Bangladeš.

Aišku, kad Bangladeš susidurs su daugybe sunkumų bei problemų. Naujos valstybės liaudis turės labai daug ir sunkiai padirbėti, kad juos nugalėtų. Bet ji laimės. Jos visose pastangose jai padės ne tik Indija, bet ir visose socialistinis pasaulis su Tarybų Sąjunga priešakyje. Apie tai negali būti jokios abejonės.

KOSTAS LIANDZBERGAS

Atveriamos naujos Tarybų Lietuvos suklestėjimo perspektyvos

Lietuvos liaudies ūkis sėkmingai pradėjo naująją 1971–1975 metų penkmetį. Nuo metų pradžios respublikos pramonė pagamino virš užduoties produkcijos už dešimtis milijonų rublių. Apie tai buvo kalbama neseniai Vilniuje įvykusioje Lietuvos TSR Aukščiausiosios Tarybos sesijoje, kuri apsvarstė ir patvirtino šio penkmečio planą.

BUDINGAS PENKMEČIO BRUOŽAS

"Pagrindinis Lietuvos TSR liaudies ūkio penkmečio plano bruožas, – pažymėjo sesijoje skaitęs pranešimą respublikos Ministrų Tarybos Pirmininkas Juozas Maniušis, – yra visapusiškas visuomeninės gamybos intensyvinimas, jos ekonominio efektyvumo didinimas, kuo racionaliausias materialinių bei finansinių išteklių ir darbo jėgos panaudojimas, tuo užtikrinant, kad bus įgyvendinta plati socialinių priemonių programa".

Reikia pasakyti, kad visuomeninės gamybos intensyvinimas – būtina tolesnio respublikos ekonomikos ugdymo sąlyga. Reikalas tas, kad dabar jau nebegalima plėsti gamybą, didinant dirbančiųjų skaičių, kadangi beveik visi darbo jėgos rezervai jau panaudoti. Antai pernai respublikos visuomeniniame ūkyje buvo sutelkti 83 procentai visų darbo išteklių, o asmeniniame ir pagalbiniame namų ūkyje – tik 9,5 procento.

Tad beveik visi darbingi žmonės Lietuvoje dirba visuomenei naudingą darbą. O kaip toliau plėtoti ekonomiką, jei darbininkų nebus iš kur pasitelkti? Vienintelis kelias – smarkiai padidinti darbo našumą liaudies ūkyje. Neatsitiktinai sesija nutarė, kad darbo našumas

pramonėje per penkmetį turi pakilti 34, statyboje – 37, o žemės ūkyje – 37–40 procentų. Paimkime tokį pavyzdį: Jeigu darbo našumas Lietuvoje liktų toks, koks jis buvo 1970 metais, dirbančiųjų skaičių materialinėje gamyboje per penkmetį tektų padidinti daugiau kaip 600 tūkstančių žmonių, tuo tarpu keliant darbo našumą plane numatytais tempais dirbančiųjų skaičius išsaugos tik 55 tūkstančiais. Štai, kokį milžinišką vaidmenį turės Lietuvoje suvaidinti gamybos intensyvinimas!

PALENGVĖS ŽMONIŲ DARBAS

Kaip reikės kelti darbo našumą?

Kapitalizmo sąlygomis jis didinamas, vis labiau išnaudojant darbo žmogų, išspaudžiant iš jo kuo daugiau prakaito.

Socialistinėje Lietuvoje darbo našumas bus keliamas, smarkiai lengvinant darbininkų ir žemdirbių darbą, automatizuojant ir mechanizuojant gamybą. Sesija numatė, kad per penkmetį įvairiose liaudies ūkio šakose teks kompleksiskai mechanizuoti 20 įmonių ir 40 cechų, paleisti daugiau kaip 110 automatinių, pusiauaugmatinių ir mechanizuotų linijų.

Palengvės ir žemdirbių darbas. Tarybinių ūkių mechanizuotose fermose paskutiniaisiais penkmečio metais bus laikoma 70 procentų kiaulių, beveik pusė paukščių ir daugiau kaip penktadalio galvijų. Laukų darbininkai papildomai gaus daugiau kaip 50 tūkstančių traktorių, sunkvežimių ir kombainų, kuriuos Lietuvai atsiųs broliškosios tarybinės respublikos.

Plačiu mastu intensyvinant gamybą, visai nežymiai padidinus dirbančiųjų skaičių, ir

šiam penkmetyje sparčiai plėtosis socialistinė reprodukcija. Respublikos nacionalinės pajamos padidės net 44 procentais. Aplamai šios pajamos Lietuvoje auga greičiau, negu kitose tarybinėse respublikose ir labiausiai pažengusiose kapitalistinėse šalyse. Vienam gyventojui jau dabar jų tenka beveik tiek, kiek Prancūzijoje.

SPARČIAI DIDĖS VISUOMENINĖ GAMYBA

Didžiausią nacionalinių pajamų dalį - 72 procentus penkmečio pabaigoje duos industrinės liaudies ūkio šakos. Sesija nutarė, kad Lietuvos pramonė per penkmetį turės padidinti produkcijos gamybą maždaug pusantro karto.

Sparčiausiai bus ugdomos industrijos šakos, skatinančios liaudies ūkio pažangą. Antai energetika ir mašinų bei metalo apdirbimo pramonė padidins gamybą 1,7 karto. Chemijos pramonė tiek pat padidins mineralinių trąšų gamybą. Tai, be kita ko, leis žemdirbiams žymiai pakelti javų derlių. 1975 metais užplanuota iš hektaro gauti po 30 centnerių grūdų - pusšešto centnerio daugiau, negu buvo prikulta 1970 metais.

Numatyta smarkiai plėsti ir tas pramonės šakas, kurios perdirba vietinę mineralinę ir žemės ūkio žaliavą. Miško ir medžio apdirbimo pramonė turės geriau panaudoti medieną ir atliekas, beveik trigubai padidinant medžio plokščių gamybą. Tai įgalins sutaupyti apie milijoną kūbinių metrų miško medžiagos. Geriau bus tenkinami statybininkų poreikiai: statybinių medžagų gamyba išaugs pusantro karto. Mėsos gamybą užplanuota padidinti 35, o dešrų - beveik 40 procentų. Tuo tikslu bus pastatyti du dideli mėsos kombinatai Alytuje ir Utenoje, rekonstruoti Klaipėdos ir Tauragės kombinatai. Penkmečio pabaigoje Lietuvos mėsos pramonė sugebės perdirbti visus superkamus gyvulius, kurių dabar šiek tiek tenka išvežti į kitas respublikas. Tuo būdu bus išvengta nemaža gyvojo svorio nuostolių, kurie atsiranda toli vežant gyvulius.

Užplanuota sukurti naują industrijos šaką - naftos perdirbimo pramonę. Penkmečio pabaigoje stos rikiuotėn Mažeikiuose statomos naftos perdirbimo gamyklos pirmoji eilė. Ji

gamins mazutą, benzina, dizelinį kurą, bitumą. Atpuls būtinybė išvežti į Lietuvą naftos produktus. Nafta į Mažeikių gamyklą iš Povolgio atkeliaus galingu naftotiekiu. Liaudies ūkis kasmet sutaupys dešimtimis milijonų rublių, kurie dabar eikvojami naftos produktams parsivežti.

Liaudies vartojamų prekių industrijos šakos, kurios jau dabar duoda beveik pusę respublikos pramonės produkcijos, per penkmetį padidins gamybą daugiau kaip 42 procentais. Šaldytuvų gamyba išaugs 3,7, televizorių - 2,2, baldų ir buitinės chemijos prekių - apie 2, audinių - 1,8 karto. Tai išspūdingi skaičiai, bylojantis apie didelį valstybės rūpinimąsi gyventojų gerove.

KAIP GERĖS GYVENIMAS

Gerokai pagerinti materialinį ir kultūrinį liaudies gyvenimą - svarbiausias šio penkmečio uždavinys. Lietuvos TSR Aukščiausiosios Tarybos sesija numatė plačią darbo žmonių gyvenimo lygio kėlimo programą. Realiosios pajamos vidutiniškai vienam gyventojui per penkmetį padidės 31 procentu, o išmokos iš visuomeninių fondų - beveik pusantro karto.

Tai gerokai papildys šeimos biudžetą. Planuojama, kad 1975 metais respublikos gyventojai įsigys prekių už 3 milijardus 100 milijonų rublių. Tuo būdu prekių apyvarta per penkmetį padidės 43 procentais. Kartu pagerės mityba, kuri jau dabar atitinka SNO nustatytas Rytų Europai normas. Vidutiniškai vienas žmogus 1975 metais suvartos 80 kilogramų mėsos ir 509 kilogramus pieno. Tai ke liolika kilogramų daugiau, negu 1970 metais.

Gyventojai bus geriau aprūpinti butais. Jų numatyta pastatyti beveik penktadaliu daugiau, negu pereitą penkmetį. Ypač paspartės namų statyba kaime. Čia užplanuota atiduoti naudoti 40 tūkstančių namų. Tai glaudžiai susiję su svarbia socialine ekonomine priemone - valstiečių kėlimusi į gyvenvietes. Jie palieka senus aptriušusius vienkiamius, kuriuos socialistinė respublika paveldėjo iš buržuazijos laikų.

Atsižvelgiant į liaudies ūkio reikmes ir gyventojų poreikius, sesijos patvirtintame plane numatoma toliau sparčiai ugdyti švietimą, sveikatos apsaugą ir kultūrą. Ši penkme-

Įžymiųjų kompozitorių gimimo metinėms pažymėti

FRANCAS ŠUBERTAS

1972 metų sausio mėn. 31 d. sukako 175 metai kaip gimė (1797) įžymus austrų kompozitorius Francas Šubertas. "Šuberto melodijos turtingumas pasiliks visiems laikams, ir muzikantai, kurie dar negimę, naudosis šio turtingo lobio vaisiais. . . Šubertas sukūrė 600 dainų, iš kurių nė viena nepanaši į kitą, taip turtingas jis buvo melodijomis. Jis buvo palankiu, kilnaširdžiu ir geraširdžiu žmogumi. Nuoširdi padėka jam už tai, kad jis savo kūriniais papuošė savo draugų gyvenimą".

Taip savo prisiminimuose apie Šubertą rašė Jozefas Špaunas - vienas, iš tų, kuriam pirmajam teko laimėti klausytis daugelio kompozitoriaus kūrinių, atliekamų praeito šimtmečio 10-20 metais "Šubertiadosė". Taip vadinasi draugiški muzikiniai susitikimai, kurių siela buvo Francas Šubertas. Jo muzika draugams atnešė didelį džiaugsmą ir paguodą.

tį bus įgyvendintas visuotinis vidurinis mokymas: 93 procentai 1975 metais baigusių aštuonias klases moksleivių sieks vidurinio mokslo. Tais metais lopšeliu ir darželiu galės lankyti daugiau, kaip trečdalis ikimokyklinio amžiaus vaikų (pernai juos lankė 21 procentas vaikų). Respublikos liaudies ūkis per penkmetį gaus 117 tūkstančių specialistų su aukštesniu ir specialiuoju viduriniu išsilavinimu. Ruošiamasi pastatyti daug naujų ligoninių, Kiekvienai dešimčiai tūkstančių gyventojų 1975 metais teks po 112 lovų ligoninėse. Turint galvoje, kad dabar Lietuvoje mokslas ir gydymas nemokamas, valstybė žmonių labai padarys dideles išlaidas.

* * *

Penkmečio planas atveria naujas Tarybų Lietuvos suklestėjimo perspektyvas. Respublikos gyventojai jį sutiko su didžiuliu pasitenkinimu. Jie pasiryžę jį garbingai įvykdyti.

Vilnius, 1971, gruodis

Ji buvo tartum šviesa, švietusi niūrioje Vienoje, apie kurią tuomet Bethovenas pasakė: "Žodžiai čia surišti, bet garsai, laimei, laisvūs"!

Savo puikių dainų melodijas Šubertas išgirdo gamtoje - upelio čiurlenime, paukščių giedojime, o svarbiausia, savo širdyje, kuri buvo labai švelni ir atsiliepianti žmonių džiaugsmams ir skausmams. Šuberto gyvenimas nebuvo lengvas. Iš pat vaikystės jis turėjo kovoti už teisę būti muzikantu, jaunystėje jis pažino, kas tai yra muzika. Franco tėvas, nepiktas, bet labai ribotas žmogus, tetroško tik vieno, kad jo sūnus eitų jo pėdomis ir taptų mokyklos mokytoju. Kompozitoriaus profesija jam atrodė nepatikima. Bet muzika tvirtai traukė į save jaunuolį. Dar būdamas konvikte (taip vadinosi mokslo įstaiga, kurioje keletą metų mokėsi ir Šubertas) jis kiekvieną laisvą minutę praleisdavo prie natų popieriaus. Jo mokyklos metų draugas pasakoja:

"Labai įdomu buvo stebėti, kaip jis kuria. Tam reikalui jis tesinaudodavo fortepionu, ir kartą kalbėjo, kad instrumentas jį išblaško. Visiškai ramiai, nekreipdamas jokio dėmesio į konvikte vykstantį alasą ir triukšmą, susidarantį aplink jį, jis sėdėjo už rašomojo stalo, žemai pasilenkęs ant natų popieriaus ar knygų, - jis buvo dideliu trumparegiu, - kandžiojo plunksnakotį ir vis patikrindavo užrašytas natas, barbandavo savo trumpais pirštais. Jis kūrė lengvai ir greitai, be didelių pataisymų, kad viskas tai turėjo būti taip, o ne kitaip. Štai taipogi greitai, pagautas įkvėpimo, aštuoniolikmetis Šubertas sukūrė vieną iš labiausiai sukrečiančių savo kūrinių - baladę "Girių Karalius", didžiojo vokiečių poeto Johano Volfango Getės žodžiais. Joje pasakojama apie raitelį, kuris drauge su savo sergančiu sūnumi šoliuoja naktį per mišką, staugiant vėjui. Vaikui girdėsi girių karaliaus ir dukterų balsai. Jie ir gązdina, ir traukia jį į savo stebuklingąjį pasaulį. Muzika perteikia ir greito jojimo ritmą,

ir gązdina, ir traukia jį į savo stebuklingą pasaulį. Muzika perteikia ir greito jojimo ritmą, ir išsigandusio vaiko šauksmą, ir raminantį tėvo balsą, ir gundantį paslaptinę girių karaliaus šauksmą, perteikia pavojų ir nusivylimą, siekį ir svajonę, paties Šuberto ir jo draugų. Kompozitoriaus kūryboje yra ir šviesios, džiugios dainos, kaip pavyzdžiui "To ré-lé", kur melodija šviečia ir žaižarioja kaip švarus upelio vanduo, yra nuoširdi, susimąsčiusi "Barkarolé" ir pilna vilties ir judėjimo žymioji daina "Kelionė". O kas gi nežino jo įžymiosios "Serenados"?!

Per savo trumpą gyvenimą Šubertas sukūrė didžiulį kiekį muzikos: dainos, simfonijos, kvartetai, fortepioniniai ekspromtai ir muzikiniai momentai. Jis taipogi mėgo kurti nedidelės šokių pjeses - valsus, menuetus, lendlerius. Dažnai jis improvizuodavo fortepionu, o jo draugai šokdavo pagal šią nuostabią muziką. Šuberto simfonijų ir sonatų temos kai kada primena šokius ir dainas. "Forelių" kvintete jis paprastai panaudojo savo dainos melodijų.

Šubertas mirė 1828 metais, kada jam sukako 31 metai. Jis palaidotas Vienoje ir užrašas ant jo paminklo skelbia: "Muzika čia palaidojo ne tik turtą, bet ir savo viltį".

ALEKSANDRAS SKRIABINAS

A. Skriabinas gimė Maskvoje. 1892 m. jis baigė Maskvos konservatorijos V. SafroNovo vedamą fortepiono klasę, o kompozicijos pagrindų mokėsi pas J. Tanejevą ir A. Arenskį. Skriabinas buvo Maskvos konservatorijos fortepiono klasės profesorius. Puikus pianistas, jis daug koncertavo Rusijoje ir užsienyje. Daugumoje jų atlikdavo savo paties kūrinius.

Skriabino kūrybos žymi dalis pašvęsta fortepionui. Jis sukūrė 10 sonatų, 20 poemų, daug preliudų, etiudų, mazurkų. . . Kompozitorius sukūrė tris simfonijas (Trečioji pavadinta "Dieviškąja simfonija"), simfonines poemias "Svajonė", "Ekstazės poema", "Ugnies poema".

Ankstyvieji Skriabino kūriniai išsiskiria švelniu lyrizmu, poetiškumu, romantiniu patosu, artimi Šopeno stiliui. 1900 metų pradžioje, veikiant revoliuciniui pakilimui Rusijoje, kompozitoriaus kūriniuose pasireiškia heroiniai motyvai, jis įkūnija persisunkusius

aistringą prasiveržimą kovos už pasaulio atsinaujinimą vaizdus. Vėliau muzikinė Skriabino kalba tampa labiau sudėtinga, jis ieško naujų išraiškingumo priemonių, naujų dermės junginių ir harmonijos, vis labiau didesnę įtampą įgauna jo kūrinių skambėjimas. ("Ji muzika - grandiozinio užmojo" - pastebi G. Plechanovas).

Skriabino kūryba įrašė ryškiausią puslapį pasaulinės muzikos istorijoje. Neatsitiktinai jo pavardė buvo paminėta dekrete, kurį pasirašė V. J. Leninas, kartu su kitais didžiųjų žmonių vardais, apie paminklų pastatymą įžymiems mokslo ir meno veikėjams.

A. Skriabinas mirė 1915 m. Maskvoje.

Juozas Slėnys

BRONIUS MACKEVIČIUS

Gimtinė

*Aš vėl laukuos
Supuos kaip smilga.
Ir girių vėją vėl geriu.
Vėl drėksta akys, pasilgę
Vaikystės pasakų gerų.*

*Prie lango rūtos...
Žvanga dalgis
Džiaugsmu praėjusių dienų.
Atleisk, gimtinė, kad pavargęs
Į tavo tylą pareinu.*

*Tu man lietum nuprausi veidą,
Nutrinsi skersvėjais raukšles.
Vėl beržo garbanos palaidos
Prie mano skausmo prisilies,*

*Medu: i pakvips
Už sienos šienas.
Vėl šunys los kažkur nakty...
Tik sunkiai ūždamos mašinos
Primins, kad metal — nebe tie.*

*Bus daug daugiau ant stalo valgių,
Bus žvilgsniuos nerimo mažiau.
Ir tu suprasi —
Ne pavalgyt,
Ne pailsėti aš grįžau.*

*Grįžau paimt iš tavo kluono
Jaunystės, buvusių jėgų.
Paimt kaip duoną
Į kelionę
Neramų vėją nuo vagų.*

Iš lietuvių kultūros istorijos

V. KUDIRKOS DRAUGYSTĖ SU KNYGNEŠIAIS

VINCAS LAURAITIS

Vilniaus V. Kapsuko Universiteto aspirantas

Paskutinį gyvenimo dešimtmetį rašytojas V. Kudirka praleido Šakiuose ir Naumiestyje. Be tiesioginio gydytojo darbo aktyviai dalyvavo literatūrinėje ir visuomeninėje veikloje redaguodamas "Varpą", rinkdamas tautosaką, rašydamas eilėraščius, satyras, versdamas į lietuvių kalbą F. Šilerio ir A. Mickevičiaus kūrinis. Didelį dėmesį skyrė draudžiamų lietuviškų knygų platinimui. Apie devynius metus palaikė glaudžius ryšius su knygnešiais. Jo menkas butelis Šakiuose, vėliau Naumiestyje (dabar Kudirkos Naumiestis) amžininkų atsiminimais buvo tapęs knygnešių susibūrimo štabu. Dėl knygnešių džiuvos nukamuotas rašytojas nuo caro pareigūnų turėjo daug nemalonumų. V. Kudirkai sunkiai sergant žandarai jo bute dažnai darydavo kratas ir grąšindavo. Būdavo atvejų, kad žandarai keletą kartų per savaitę pas jį apsilankydavo.

Didelė draugystė V. Kudirką siejo su knygnešiu iš Šakių apskrities, Šunkarių kaimo Jonu Povilaičiu. Su knygnešiu rašytojas susipažino 1890 m. vasarą Šakiuose. Šiltą liepos pavakarę V. Kudirka Šakių dvaro sode po šakota, žiedais pasipuošusia liepa skaitė knygą. Prie jo priartėjo senas pažįstamas Slavikų mokytojas Stalioraitis su knygnešiu J. Povilaičiu. V. Kudirka pamatęs svečius suprato reikalą, nes Stalioraičio buvo prašęs, kad supažindintų su patikimu knygnešiu. Rašytojas tada gyveno pas Šakių kleboną Kalėdą paliepėje įrengtoje salkioje. Negalėdamas svečių priimti namuose, pakvietė pasigrožėti Šakių apylinkės laukais.

Vingiuotu takeliu patraukė į auksinėm varpom pasipuošusius laukus. Paėję pora kilometrų žaliuojančioje pievoje prie skaidraus šaltinėlio susėdo. Pieva mirguliavo įvairiaspalviais žiedais, palinkęs tarsi susimastęs, liūdnas stovėjo vienišas senas gluosis. Netoli dunksojo tamsus miškelis. Padangėje suko ratą gandras. V. Kudirkai iš pirmo žvilgsnio patiko šis žydrių akių, linksmo ir malonaus veido knygnešys. Prie šaltinėlio tyliai šlamant gluosnio lapams užsimezgė rašytojo ir knygnešio draugystė. Ši nepaprasta draugystė truko iki V. Kudirkos mirties.

J. Povilaitis buvo tauraus būdo žmogus. Visuomeninius reikalus statė aukščiau savo asmeninių interesų. Būdamas gabus ir labai darbštus savarankiškai išmoko vokiečių, lenkų ir rusų kalbas. Pažinojo keletą Karaliaučiaus universiteto profesorių ir retkarčiais su jais susitikdavo. Apie 30 metų dirbo garbingą knygnešio darbą. Šimtus kartų sunkius knygų ryšulius iš Prūsijos nešė į gimtinę. Dešimtis tūkstančių lietuviškų leidinių ant savo pečių atgabeno į Lietuvą. Būdamas sumanus ir turėdamas gerą orientaciją ne kartą išsisuko iš žandarų rankų.

Klebonijos sode tankiame jazminų krūme buvo gili žolėmis apaugusi duobė. Tamsią naktį V. Kudirka su J. Povilaičiu joje įrengė draudžiamų knygų slėptuvę. Atgabentos draudžiamos lietuviškos knygos buvo slepiamos slėptuvėje. Viskas buvo daroma labai apgalvotai. Naktį J. Povilaitis paslėpęs knygas praeidamas pro kleboniją sukniaukdavo katino

balsu. V. Kudirkai iki gilios nakties rašydavo, prie atidaro langiuko. Išgirdęs katino kniaukimą suprasdavo, kad paslėptos naujos knygos. Kitą dieną per patikimus Šakių miesto gyventojus knygas išplatindavo. Bet tai vyko neilgai.

Dėl rimtų priežasčių slėptuvę reikėjo likviduoti. Vienas Šakių carinis žandaras buvo didelis girtuoklis ir mergišius. Kadangi nešiojo susivėlusius, nudribusius plaukus, vietiniai gyventojai jį pravardžiuodavo "Kudliumi". Rugsėjo vėlyvą vakarą netoli klebonijos vyko balius. Grojo armonika, dainavo užkimusiais balsais. J. Povilaitis su knygų pundu praeidamas pro namą, kur žmonės linksminosi aiškiai matė, kaip girtas žandaras "Kudlius" glamonėjo storą blondinę. Knygnešys ironiškai nusišypsojęs įlindo į jazminų krūmą ir ramiai į slėptuvę krovė knygas. Netikėtai prie krūmo atpūškavo "Kudlius" su dama. Sugulę prie krūmų ant žolės ėmė glamonėtis. . . Knygnešys iš balso pažinęs žandarą šoko iš krūmo ir pasileido bėgti. Staigus J. Povilaitis iš tankių krūmų pabėgimas laimingąją porę išgąsdino. Iš baimės susijaudinę nuo prakaito rasotomis kaktomis atbėgę į kambarį pasakojo, kad iš jazminų krūmo iššokęs velnias. Susidomėję pobūvio dalyviai su žibintu nuėjo pasižiūrėti. Svečiai prie krūmo radę žandaro diržą ir damos apatinį rūbą linksmai kvatojo. Slėptuvė buvo gerai užmaskuota ir knygų nepastebėjo. Žandaras iš gėdos rauda, o dama báló.

Po vidurnakčio iš balius išsiskirsčius į namus J. Povilaitis iš slėptuvės knygas pernešė į saugesnę vietą. Žandaras norėdamas pataisyti savo autoritetą plačiai pasakojo, kad iš jazminų krūmo tikrai išbėgęs velnias. Net sieros kvapą jis užuodęs. Kai apie įvykį J. Povilaitis papasakojo V. Kudirkai, rašytojas vos nemirė iš juoko. Ta proga parašė jumoristinę dainelę: "Kudliau, kudliau eik namo, nesivalkiok karčiamoj". Ši daina buvo įrašyta plokštelėje. Muzikines plokšteles Šakiuose gamino gabus amatininkas V. Kudirkos draugas Radzevičius. J. Povilaitis turėjo katarinką. Dažnai minėta plokštele palinksmindavo svečius. Knygnešys turėjo dar keletą plokštelių su kt. V. Kudirkos kūriniais. Pirmojo pasaulinio karo metu tos plokštelės dinga be žinios.

V. Kudirkai apsigyvenus šakiečio Glikmano namuose knygų slėptuvė buvo įrengta malčinės sienoje. Paliepėje rakandų tarpe tūnojė sena skudurų primesta statinė. Į statinę J. Povilaitis naktimis po skudurais paslėpdavo atgabentas knygas. Po paradinių durų slenksčiu pakišdavo nedidelę lazdelę. Rašytojas ankstyvą rytą radęs lazdelę žinodavo, kad atgabentos knygos. Niekam nematant pernešdavo į slėptuvę.

Rašytojo bute vykdavo slapti knygnešių pasitarimai, kuriuose dalyvaudavo J. Bučys, J. Povilaitis, P. Andriukaitis, Pučuliauskas, Dobrovolskis ir kt. Atsargumo dėlei pasitarimai vykdavo prie arbatėlės. Pasitarimuose aptardavo knygų iš Prūsijos gabenimo ir jų platinimo Lietuvoje reikalus. Dažnai V. Kudirka susirinkusiems skaitydavo naujai parašytus kūrinius. Kartą į pasitarimą netikėtai įsibrovė įkaušęs žandaras "Kudlius". Šeimninkas kritišku momentu nesumišo. Jis maloniai pakvietė žandarą kartu švęsti gimimo dieną. Žandaras su malonumu sutiko pasilikti baliuje. Įkaušęs caro tarnas susirinkusiems gyrėsi, kad greitai Šakiuose likviduosius visus knygnešius. Pas V. Kudirką esančių knygnešių jis nepažino.

Kad įdomiau būtų linksmintis, knygnešį P. Andriukaitį, kurio kaimietiškoje nešmenėlėje buvo keletas lietuviškų knygų, pasiuntė merginų pakviesti. P. Andriukaitis supratęs reikalą, išeidamas pasiėmė nešmenėlę. Rašytojas nematant žandarui į putojančio alaus stiklinę įpylė ricinos. Caro tarnas gaivinančiu alumi nuraminęs troškulį greitai apleido gydytojo svetainę. Paragintas toliau pasilikti teisinosi, kad pamiršęs žmonai raktus palikti ir t. t. Žandaras nesulaukęs merginų dinga iš "pobūvio". Atsikratę nepageidaujamu svečiu, knygnešiai patenkinti juokėsi. V. Kudirka taip buvo pasišventęs draudžiamų lietuviškų knygų platinimui, kad beveik visą kuklų uždarbį paaukodavo knygnešiams. Knygnešiams pinigai buvo reikalingi kaip maistas. Pasitaikydavo atvejų, kada reikėdavo papirkti žandarus ir kt. caro pakalikus. Buvo dienų kai V. Kudirka knygnešiams atidavęs paskutinius pinigus maitinosi duona, druska ir vandeniu. Tiesa, žinoma, pakenkė silpnai rašytojo sveikatai.

Žvarbų žiemos vakarą J. Povilaitis su sunkiu knygų ryšuliu klampodamas per sniegą netoli Šakių sutiko raitą žandarą. Pastarasis mostiguodamas nuogu kardu knygnešį sulaukė. Būdamas pavargęs pabėgti nepajėgė. Caro tarnas ryšulyje radęs draudžiamą lietuvišką literatūrą, ginkluotu kardu ir pistolietau knygnešį varė pas žandarų rotmistrą. Prie karčiamos knygnešys išspaudė žandarui į ranką 50 rublių. Paniuręs žandaras staiga pasikeitė. J. Povilaičiui įsakė su knygomis pasislėpti ir daugiau nesirodyti. Knygnešiumi dingus skerstgatvyje žandaras prie tvoros pririšęs arkli, užsuko į karčiamą. J. Povilaitis statinėje paslėpęs knygas užsuko pas V. Kudirką ir pernakvojo. Žandarui besilinksminant čigonas nujojo arkli. Keletą dienų pamiršęs knygnešius žandaras ieškojo arklio.

Nuo 1895 m. iki mirties t. y. 1899 m. XI. 16 d. V. Kudirka gyveno Naumiestyje. Sunkiai sirgdamas globojamas Valerijos Kraševkienės daug rašo ir toliau rūpinasi draudžiamų lietuviškų knygų platinimu. J. Povilaitis nugabendavo į Prūsiją spausdinti V. Kudirkos parašytas satyras, eilėraščius, vertimus, o taip pat suredaguotus "Varpo" numerius. Iš Prūsijos atgabendavo išspausdintus leidinius. Knygnešys retkarčiais V. Kudirkos sesutei Jonieškai Grigaitienei nunešdavo laiškus. O ši įduodavo broliui Vincui nunešti jo mėgstamas rūkytas kiaulienos karkutes su krienais ir kt. maisto produktų.

Kartą J. Povilaitis užėjęs pas rašytoją rado piktą ir susinervavusį. Išraudęs pasakoją apie pralotą Oleką. Kunigas išgirdęs, kad ligonis mėgsta rūkytas kiaulių karkas, įsakė šeimininkei nunešti. Mėsa buvo pašvinkusi su kirminais. V. Kudirka paragavęs labai pasišlykštėjo. Paskutinį kartą knygnešys aplankė V. Kudirką keletą dienų prieš mirtį. Ligonis buvo labai sublogęs, sunkiai kvėpavo ir nieko nevalgė. Nukamuotas ligos su dideliu dėmesiu sklaidė J. Povilaičio atneštas knygas. Su knygnešiumi labai jautriai atsisveikino. Prašė neliūdėti dėl jo mirties, o suaktyvinti draudžiamos spaudos platinimą.

Niūrią 1899 m. lapkričio 16 dieną, kai V. Kudirka mirė, J. Povilaitis klampodamas per kemsynus iš Prūsijos nešė sunkų knygų pundą. Kai vėlyvą naktį pavargęs ir alkanas pasiekė

Naumiestį, rašytoją rado pašarvotą. J. Povilaitis ir kiti Šakių, Naumieščio ir Vilkaviškio apylinkių knygnešiai slaptai nuo carinių žandarų susirinkę atidavė paskutinę pagarbą Vincui Kudirkai. Buvęs rašytojo draugas ir padėjėjas knygnešys Jonas Povilaitis mirė 1910 m.

Keletą žodžių apie V. Kudirkos tarnaitę Marcelę Barzdaitytę. Ši paprasta kaimo mergina rašytojui sunkiai sergant parodė daug jautrumo ir nuoširdumo. Ji ne tik slaugė ligonį, bet padėjo knygnešiams slėpti ir platinti knygas. Kai pas V. Kudirką susirinkdavo knygnešiai šaltomis, lietingomis naktimis po kelias valandas būdavo lauke, kad apsaugotų nuo žandarų ir kt. caro valdžios pakalikų.

M. Barzdaitytė slaugė ir numarino rašytoją. Žandarai net neleido ramiai numirti rašytojui. Porą valandų prieš mirtį jie kratė Kudirkos butą ir patalynę. Marcelė Barzdaitytė nepamiršo V. Kudirkos net mirusio. Daugelį metų priežiūrėjo ir puošė rašytojo kapą.

Vinco Kudirkos draugystė su knygnešiais sunkiais carizmo priespaudos metais įrašė ne vieną šviesų puslapį į lietuvių kultūros istoriją.

Janina DEGUTYTĖ

Stiklinis etiudas

Laukai prilyti — spindi ledu.
Zemė stiklinė — ar ne dūžtama?
Po stikliniu ir šaltu dangum.

Už to stiklinio skliauvo —
Širmas debesys plaukia.
Už stiklo sienų —
namai ir medžiai gyvena.
Po stikline asla
spingso užgesusios žvaigždės,
Ir žolės žalias kraujas
su ateinančiom saulėm srūva.

Sis gruodžio rytas toks aiškus,
Kaip stiklo šukė,
į godų delną įsmigusi

Ziūrėk,
Po tavo oda
Kraujas ir ilgesys
Raudonu debesiu plaukia.

G. RAMOŠKA

KAS YRA MORALU?

MINTYS, KILUSIOS ŽIURINT VYDŪNO
SPEKTAKLĮ VILNIAUS UNIVERSITETO KIEME

Gražūs senojo Vilniaus universiteto kiemai rugsėjo mėnesį. Viename jų, palei buvusios observatorijos karnizą, tebėra išlikęs prieš kelis šimtmečius įrašytas lotyniškas užrašas: "Hic itur ad astra" ("Čia žengiamo į žvaigždes"). Gebenės, apvijusios masyvius kontraforsus, dabar sumargavo margomis spalvomis, ir tie kiemai dailininko akiai tapo tikra grožio puota.

Viename tokiame vaizdingame kieme mokslo metų pradžioje jau kelinti metai vyksta universiteto studijos arba vadinamojo "Kieimo teatro" spektakliai.

Šiais metais tarp kitų veikalų buvo vaidinama Vydušo (1868–1953) drama "Pasaulio gaisras", liečianti pirmojo pasaulinio karo metus Lietuvoje.

Kadai teko nemaža skaityti apie šį taurų humanistą, nors ir atgyvenusių idealistinių filosofinių idėjų atstovą. Be to, 1968 metais Vilniuje "Vagos" leidykla išleido jo stambų raštų tomą. Jo kūryba kupina optimistinio tikėjimo žmogumi, poetinio žmonijos išaukštinimo.

Mikrofonui stiprinant aktorių balsą, vėliau įsižiebus prožektoriams ir dangaus aukštybėje sumirgus žvaigždėms, filosofinis dramos tekstas žadino žiūrovams gausias asociacijas, leido dar kartą mintimis perbėgti tokius tebeaktuales dar ir šiandien karo ir taikos, blogio ir gėrio klausimus, atsakyti pačiam

sau paprastai, be filosofinių teorijų, kurios ne visada įkandamos, kas yra dora ir nedora, kas yra moralu ir amoralu.

Ilgą laiką istorijoje religijos teigė, kad moralės normos yra nustatytos antgamtinės būtybės – dievo. Dar ir šiandien pasitaiko žmonių, kurie, šiaip būdami išsivadavę iš religinių prietarų, vis dar mano, kad priesakai "Gerbk tėvą ir motiną!", "Nesvetimotėriauk!", "Nekalbėk netiesos!" dvelkia kažkuo religišku.

Kiek prisikamavo filosofai visais istorijos amžiais, stengdamiesi atsakyti į klausimą: "Kas yra moralu?", atskleisti moralės kilmę, jos ištakas.

Kada žmogui galėjo iškilti moralės problema?

Paimkime motiną pirmykštėje gentinėje santvarkoje. Įsivaizduokime, kad, šeimai badaujant, ji sumedžioja kąsnį apsiginti nuo alkio. Ji ir pati vos gyva, jai reikia eiti grobio ieškoti. Tad ar pačiai suvalgyti tą kąsnį, ar jį atiduoti vaikams? Motinos sąmonėje susigurmia du instinktai: individualistinis ir grupinis arba visuomeninis. Jai tenka spresti. Ir ji nuspręs pagal tai, kuris instinktas laimės persvarą: ar individualistinis jos pačios noras išlikti gyvai, ar motinos instinktas, liepiąs pasirūpinti ainija.

Bet ar šie instinktai vienareikšmiai? Juk individualistiniu instinktu vadovaujasi visi žemesnieji gyviai žiaurioje pavienėje kovoje už būvį. O visuomeninis instinktas reiškia žymią pakopą į grupės bendradarbiavimą, už būvį daug veiksmingiau grumiantis jau kolektyviai.

Vadinasi, motinos sąmonėje susikerta žemesnysis, "keturkojiškas" instinktas ir aukštesnysis, visuomeninis. Žmogus iškilo virš kitų gyvių tik dėka antrojo, visuomeninio, instinkto, ir šis pastarasis ir yra pagrindinis žmogui, jis išreiškia esminę žmogaus prigimties vystymosi kryptį. Pagal tai, kurio instinkto paklausys motina, buvo ir įprasta spręsti, ar jos elgesys bus moralus, ar amoralus.

Vadinasi, žmogaus sąmonėje susidūrus dviem prigimties instinktams, moralu yra duoti pirmenybę visuomeniškajam prieš individualistinį.

Tačiau tie visuomeniškieji instinktai ne visuomet esti tokie stiprūs, kaip motinystės instinktas. Pavyzdžiui, teisingumo troškimas žmogaus prigimtyje dažnai yra toks silpnas, kad jį vargu ar galima vadinti instinktu. Čia gal geriau tinka jį vadinti potroškiu, polinkiu. Stipresnysis, išplėsdamas kąsni iš silpniesniojo, palyginti, silpnai jaučia savy kylant teisybės potroškio protestą prieš individualistinį instinktą. Individualistiniam plėšrūniškumui lengva pasmaugti tą, kitą, teisybės troškimo polinkį.

Nuo scenos skambą žodžiai apie žmogaus visuomenėjimą per šeimą, tautą ir tautų grupes, apie vokiškąjį militarizmą, apie pirmojo pasaulinio karo žudynes mums su didžiausiu šurpu priminė tą nesena laiką, kai plėšrūniškas žmogaus instinktas maniako filosofo Ničės buvo paskelbtas kaip kilniausias pradas, o plėšrumas kaip didžiausia dorybė. Filosofai sumaišė protus milijoninėms masėms. Tų idėjų sąmyšio atgarsiai tebesklinda po pasaulį iki mūsų dienų, ir šiandien absurdiškiausiai tebeliejamas nekaltų žmonių kraujas Vietname.

Malonu buvo klausytis optimistinių dramaturgo Vydūno žodžių, skelbiančių tikėjimą visuomenine žmogaus prigimtimi, jos stiprėjančia persvara prieš gyvuliškuosius instinktus.

Mintys nukrypo į tai, kokią pokštą gamta išskrėtė žmogui, išvystydama visuomeninius vabzdžius - vapsvas, širšes, bites, skruzdes, termitus. Čia žmonijai tarsi buvo pateiktas modelis, savotiškas eskizas pilnam jo visuomenėjimui ateityje. Kokia nuostabi tvarka, pavyzdžiui, avilyje! Vienos bitės renka medų, kitos ji supilsto į korius, trečios augina jaunąją kartą, ketvirtos - ginkluotos geluonimis - it kariai eina sargybą ir, užpuolus avilį širšėms, su jomis susikauna kaip tikrame kare. Tranai irgi turi savo pareigas. Rudenį jie kaip dykaduoniai išmetami lauk. Vadinasi, čia esama ir "policijos"!

Tų vabzdžių visuomenėjimas turi tokių subtilybių, kaip, pavyzdžiui, dvejopus geluonis. Vienu jų ašmenys atraityti atgal, o kiti - į priekį. Pirmaisiais geluonimis galima mirti. Antrąjį geluonį bitė gali suraigstyti, kiek nori. Vadinasi, vieniems individams gamta leido žudyti tik savo gyvybės kaina, o kitiems - neribotai.

Žmogus tik su pavydu gali žiūrėti į visuomeninius vabzdžius, kurie, tobuliausiai tvarkydamiesi, nežino jokių moralinių konfliktų ir kurių visuomeniniai instinktai yra absoliutūs. O žmogaus visuomeninis instinktas dažnai toks silpnas, kad neseniai užteko vieno fašistinio rėksnio, ir žemesnieji instinktai buvo pripažinti pirmaeiliais.

Apie tai žiūrovams, rezgantiems asociacijų giją, nuolat akompanavo dramaturgo žodžiai iš scenos.

Religijų skelbėjai, tvirtinę, kad jie yra moralės saugotojai, pamiršta, jog, visais laikais eidami su plėšriaisiais išnaudotojais, jie trukdė žmogaus visuomenėjimo procesą, leido išnaudotojų klasės atstovams negailėtingai apiplėšinėti silpnesnius, išveržti iš jų kąsni. Jie skatino žiauriausiai trempti pagrindinį žmogiškąjį instinktą, visuomeninį instinktą. Užuo tą instinktą stiprinę, jie pataikavo individualistiniams stipresniojo instinktams. Tuo jie trypė natūraliąją žmogaus prigimties moralę. Skelbdamiesi moralės saugotojais, patys iš esmės gyvendino žiauriausią amoralumą.

Įdomu, kaip žmogaus prigimtis reaguoja, kai nusilenkiama ne visuomeniniam, o indivi-

dualistiniam instinktui? Ką pergyvena motina, pati suvalgiusi gautą kąsnį, vaikus palikusi mirti? Juk ji nieko iš šalies nenusukriaudė? Ji savo vaikus sukūrė, tad ji gali ir juos pasmerkti išnykimui?

Tačiau tūkstančiai žodinės kūrybos pavydžių ryškiai pasakoja, ką pergyvena motina, nepaklususi stipriai joje pulsuojančiam motinystės instinktui?

Deja, kaip pats visuomeninis potroškis, taip ir prigimties patiriama sankcija, pasireiškianti nerviniu pakrikimu, kai to potroškio nepaisoma, žmogaus sąmonėje dažnai neįgauna ryškesnių simptomų, ir pašalinės įtakos nukreipia jo dėmesį į šalį.

Taip pat įdomu, ar visi žmonės gimsta su vienodo stiprumo visuomeniniais potroškiais? Gal vieniems juos ugdyti esti daug intensyvesni? Gal vieni žmonės jau savo prigimtimi yra labiau linkę viską imti iš visuomenės, o kitiems nėra taip sunku galvoti apie nusilenkimą visuomeniniams potroškiam?

Ar moraliai pasielgia žmogus nusižudydamas? Juk jis turi laisvę disponuoti savimi? Bet ar visuomeninis instinktas neįpareigoja jo tarnauti kolektyvui?

Spektaklis "Pasaulio gaisras" pasibaigė. Mano kolegė su vasarine suknele gerokai sužvarbo nuo nakties oro. Jaunieji aktoriai gavo puokštes raudonų rožių ir gvazdikų.

Mes pasikėlėme eiti namo drauge su studentų minia. Jautėme padėką "Kiemo teatrui", kad jis, pasirinkęs šį sunkų, nedėkingą vaidybą filosofinį veikalą, leido mums pamąstyti apie aktualiąsias mūsų laikų problemas.

Dramaturgas, nagrinėdamas blogio ir gerio problemą, liksdamas karo ir taikos klausimus, atskleidė, tegu ir netiesiogiai, kad kapitalistinė santvarka, kur susibūrę stipresnieji apiplėšinėja melu ir narkotikais nuodijamą liaudį, trukdydami kuo plačiausiai reikšintis visuomeniniams žmonių potroškiam, yra ne tik siaubingai amorali, bet nuolat sąmoningai organizuojamomis žudynėmis yra žvėriškai kraugeriška, vampyriška.

BUVĘ MIRTINI PRIEŠAI PASIDARĖ PRIETELIAIS

Valstiečio Sūnus

1941 m. gruodžio 7 dieną Japonija pasalingai užpuolė Jungtinių Valstijų karo laivyną Perly uoste (Pearl Harbor), ir tuo pradėjo karą.

Japonija prisiuntė į Washingtoną savo išyminius diplomatus, o tuo tarpu paruošė užpuolimą.

Reikia žinoti, kad per daugelį metų tarp Jungtinių Valstijų ir Japonijos ėjo nesitikimai už viešpatavimą Ramiojo vandenyno srityse, bet mūsų diplomatai pirma laukė kada Tarybų Sąjunga užpuls Japoniją, nes, mat, ji buvo hitleriškos Vokietijos talkininkė. Tačiau Japonijos politiniai ir militariniai vadai nusprendė pirma pulti į pietus, link Filipinų, Indonezijos, Malajų salų, kurios yra turtingos guma ir kitokiais gamtiniais turtais. Su Tarybų Sąjungos jėgomis jie jau turėjo patyrimo, nes 1938 m. prie Čiasano (Zaoziornaja)

neteko 28,000, o 1939 metais Mongolijoje apie 100,000 armijos vyrų ir daug karo technikos. Puolimui TSRS ji laukė patogesnių sąlygų, kada kare prieš hitlerininkus išseikvos daugiau jėgų.

Havajų salose JAV komandieriais buvo armijos ir lėktuvų generolas Walter Short ir laivyno admirolas H. E. Kimmel. Perly uoste stovėjo arti 100 karo laivų - beveik visi nauji šarvuočiai, daug kruzerių, naikintuvų ir kitokių laivų. Tartum tyčia JAV šarvuočiai buvo sustatyti greta vienas kito po du. Orlaukiuose buvo daugiau kaip 300 karo lėktuvų, o saloje daug ginklų ir amunicijos sandėlių.

Dabar jau yra žinomos smulkmenos, kaip tas 1941 m. užpuolimas buvo paruoštas. Japonija sutraukė į Kurilų salų prieplaukas karo laivyno jėgas ir vadovybėje generolo Minoru

Genda, tuo metu buvusio Japonijos užsienio šnipų vado, puolimą paruošė.

Pabaigus karą JAV valdytojai susidraugavo su Japonijos imperialistais. 1956 metais, tai yra, praėjus 15 metų kai Japonija užpuolė Perlą uostą, ant išsikišusio iš vandens šarvuočio "Arizona" buvo įrengtas muziejus-paminklas. Į atidarymo apeigas atvyko ir Japonijos generolas Minoru Genda. Jis spaudos korespondentams davė smulkų raportą, kaip užpuolimas buvo surengtas. Jis, tarp kitko, sakė:

"1941 m. lapkričio 26 d. Japonijos laivynas išplaukė linkui Perlą uosto. Kai jis buvo apie 200 mylių tolumo, pradėjome puolimą. 6 valandą ryto 183 karo lėktuvai išskrido linkui Perlą uosto Mitsuo Fuchida komandoje. Už 49 minučių jie pasiekė tikslą. Dalis bombonešių užpuolė JAV Wheeler ir Kicham orlaukius, o kita - amunicijos sandėlius ir kareivines.

Prieš 9 valandą atskrido antra 170 bombonešių banga, o paskui ją ir trečia. Jie puolė JAV karo laivyną. Užpuolimas pilnai pavyko. Mes sudavėme Jungtinių Valstijų karo laivynui tokį smūgį, kad jis jau nebegalėjo priešintis Japonijos užkariavimo planams Pietinėje Azijoje."

Japonai nuskandino arba sugadino Amerikos 8 šarvuočius, 3 kruizerius, 4 naikintuvus ir daug kitokių laivų. JAV neteko 4,575 žmonių užmuštais ir sunkiai sužeistais, daug amunicijos sandėlių ir arti 200 karo lėktuvų. Kai kurie laivai nuskendo negiliai, bet "Oklahoma" ir naikintojai apvirto. Šarvuotis "Arizona" nuskendo su 1,102 kareiviais ir jūrininkais.

Roosevelto valdžia 10 dienų po Japonijos užpuolimo iš komandos paleido generolą W. Short ir admirolą H. E. Kimmel. Gelbėti nuskandintiems ir pagadintiems karo laivams lėktuvais ir laivais į Perlą uostą greit pasiuntė 30,000 laivų statybos darbininkų. Po sunkaus darbo šarvuočiai buvo iškelti ir pataisyti, ištaisyti, išskyrus "Arizona", "Oklahoma" ir "Utah".

Japonijos imperialistai išvystė puolimą pietinėje Ramiojo vandenyno dalyje. Jie užkariavo Filipinų, Indonezijos ir kitas salas, įsigalėjo Malajų salyne ir priartėjo prie

Australijos. Bet tuo metu Jungtinių Valstijų jėgos atsigavo ir 1942 metais, birželio 3 - 4 dienomis, sumušė Japonijos karo laivyno dalį Midway salų srityje. Po to už daugelį salų ir jų grupių vyko sunkios kovos. Japonija galutinai paklupdyta tik 1945 metais, kada prieš ją į karą įstojo Tarybų Sąjunga ir sunaikino Kvantungo (Mandžurijos) armiją.

Imperialistai užbaigę karą pamiršta buvusius priešingumus, kol iškyla nauji. Taip įvyko ir su Japonais. Dabar Jungtinės Valstijos Japonijoje laiko apie 60,000 ginkluotų vyrų ir turi karo laivyno, armijos ir orlaivyno bazes. Buvę Japonijos militariniai vadai draugauja su Jungtinių Valstijų vadais.

Generolas Minoru Genda, kuris paruošė tą užpuolimą, dabar vadovauja Japonijos karo orlaivyne. Jis pareiškė:

"Dabar tikrasis pavojus yra tik iš komunistų. . . Tokyos mieste pirmiau jų buvo ne daug, o dabar jau yra apie 100,000. Pastaraisiais balsavimais Japonijoje jie gavo daugiau kaip šešis milijonus balsų. Jie yra veiklūs darbininkų unijose, jie veikia ir armijoje."

Aš sugrišiu

Kai ilgesys mane pašauks, sugrišiu
 Į tavo miesto gatvių šviesą.
 Pavasariniais vėjais pasibelsiu,
 Atnešęs tyrą jausmo vėsą.

Aš neturiu didesnių turtų.
 Prašau, priimk šią mano dainą,
 Giedram dangui audrų nuplautą,
 Lyg vyturio saulėtą gaidą.

Sugrišiu aš į mūsų saulės pilį
 Ir tau vienai uždegsiu gėstančias žvaigždes.
 Padovanosiu ežerus, miškus ir pievas,
 Čiurlenančius šaltinius ir rytmečio rasas.

RAIMUNDAS PILIPAVIČIUS

A. LIEPSNONIS

SUBTILŪS POSMAI

J. Macevičius švystelėjo brandžiu lyrikos derliumi – veikalu "Atošvaistės". Jo posmai patraukė kaip ryto aušra, kaip lakštingalos giesmė. Autorius teisingai ir emociškai prabilo apie mūsų amžininką – naujo gyvenimo kūrėją. Poetas sugebėjo atskleisti jo vidinį degimą, pasiryžimą narsiais žygiais nužerti epochą. Šis herojus toks tampa berdamas sau ir tarybinei visuomenei spindulius. Jis, kitiems tapdamas švyturiu, – ir pats suspindi kilnia morale, pagražėja, pajunta didžiųjų kilniųjų polėkių prasmę.

Toks veikėjas moko kilnumo, švelnumo, moko subtiliai suprasti amžininką. O žmogus, kuris išpuošė žemę, gyvenimą žiedų žiedais, to vertas. Lyrinio herojaus širdis plaka tiesos ritmu. Jis ją su liaudimi pasiekė mūšyje. Pasiekė palaidojes naktį. Tokia pergale jis triumfuoja. Paskatina ir kitą nešti pirmyn tiesos žiburį. Nes naujas gyvenimas – smarkiai bėganti upė.

Ir džiugu, J. Macevičiaus žmogus kupinas polėkių, veržlumo. Jis sau reiklus ir savo amžininkui nubrėžė nelengvus takus. Herojus sako ir kitam: tu šio tako nebijok. Žingsniuok. Žygyje pajusi naują pasaulio kūrėjo petį, – žingsnis po žingsnio užkopsi į viršūnę. J. Macevičius labai subtiliai atskleidžia savo veikėjo dvasinį augimą, kultūrinį išprusimą socialistinėje visuomenėje. Jis iškilo. Jis sušvito todėl, kad naujos santvarkos nario talentui pražysti suspindėjo saulėtos erdvės.

Bet poeto amžininkas ne tik džiaugiasi šviesa. Jis stengiasi ją paberti juo daugiau ir aplinkai. O kai visi tokius spindulius žeria kasdien, kasmet, tai laisvajai liaudžiai suspindi didelė saulė. Ir vis tas lyrinis herojus veržiasi į kalną.

Čia atsispindi autoriaus poetinė dialektika: sodą reikia sodinti ir sodinti. Tik tokiu atveju jis žaliuos. Jis žydės. Jo žydėjimo jokia pūga nepertrauks. O kai žmogus užsidega tokiomis polėkais, jis pats gražėja. Liaudžiai tampa dar naudingesniu kūrėju.

Tokiam tauruoliui poetas glosto galvą tarantum vaikui. O autorius jį glosto švelniomis, kaip vata, eilutėmis. Bet jis glosto kiekvieną pagal darbą, pagal nuopelnus, pagal gabumą. Pasėjai – gauk. Daugiau pasėjai – daugiau gauk. Čia atsispindi naujos visuomenės žmoniškumas. Ir poetas skatina visus būti tokiais entuziastingais spindulių sėjėjais.

Dainius sako: imk ir tu kastuvą. Purenk dirvą. Berk grūdą. Sužels tavo daigas. O iš to daigo iškils aukštas aukštas medis. Sunku kopti į kalną? O kas jo viršūnėje, tam irgi buvo nelengva. Bet prasiveržė. Ir tu pasek valingais drąsuoliais – prasiverši į "priešakinę liniją". Tokią idėjinę išvada seka iš šios temos. Autorius skatina pažvelgti: ar ji gili, ar negili tavo vaga?

Poetas didžiuojasi amžininku, kuris nebijo audrų, kuris sugeba ir pūgoje degti, įžiebt žiburį.

Kodėl amžininkas taip nerimastauja, dega? Na, kad ir jis, kad ir mūsų visuomenė, susidedanti iš tokių kūrybinių pasiryžėlių kaip jis – pajustų pelnytą laimę, grožį, pagarbą. Autorius tokį žmogų apkaišo gėlėmis. Jis sėja taurių idealų sėklą.

Tačiau tatai būdinga ne tik jam. Tatai būdinga tūkstančiams, milijonams žmonių, istoriją, buitį pertvarkančių pagal didingą Markso ir Lenino filosofiją. Tokia saulėta nūdiena.

O kas buvo, kai revoliucinės dialektikos salininkus grūdo į grotuotus namus fašistai? Kai proletarinio himno posmus, suaidėjusius Kaune, Šiauliuose, Panevėžyje, policininkai pasitikdavo blizgančiais durtuvais? Tada buvo naktis. Prieš ją kovojo darbininkai.

Ir poetas nupynė nemažai posmų, kuriuose it saulė žėri didvyrių žygiai, kuriuose pasmerkta ponų priespauda. Štai "Gimtuose namuose" J. Macevičius atskleidė darbininkų skurdžią dalią. Bet jis netylėjo. Jis herojiškais žingsniais drebinio rūmus, artino saulėtekį. Jis pasiryžo audra pakeisti savo klasės brolių buitį.

Lyrikas ryto aušros spindinčiomis eilutėmis primena K. Poželą, J. Greifenbergerį. Poetas aukština žmogų, statantį tiltą į naujus visuomeninius santykius. O tiltas – ne miškas. Savaime neauga. Reikia kiekvieną medelį pasodinti, išpuoselėti. Jam augant, dar reikia nuo vėjų apsaugoti. O paskum iš išlankių ažuolų paruošti statybines medžiagas. . .

Štai kaip poetas emocingai prabyla į savo kartą, į kiekvieno žmogaus širdį.

Rinkinys "Atošvaistės" moka vertinti tai, kas iškovota. Tai poezija apie saulę. Ir juo labiau ši lyrika uždega patosu, įžiebia skaisčią emocijos ugnį, kad J. Macevičius savo herojaus polėkius atskleidė įvairiaspalve vairovorkšte – saulėtais posmais.

Knygoje švyti autoriaus tos eilutės, kurias, kaip žemčiūgus, dar neseniai pabėrė. Tai liudija: autorius ne tik sekė gyvenimą. Tas jį ir apibendrino lyrikoje. Knygoje išrikuotos ir anksčiau sužėrėjusios eilės. Jos įtikina: autorius kiekvieną savo minčių rūmą statė vis erdvesnį. Taigi lyrikoje būdingas jo talento tobulėjimas. Tai jis pasiekė nuolatos reikšdamasis kūryba.

Randu jo posmus, kuriuos 1955–1958 m. redaktoriaudamas palydėjau į periodiką. Tikėjau: poetas ateityje poezijos kibirkštį įžiebs dar didesnę. Dabar tokį lyriko subrendimą ir liudija "Atošvaistės". Autorius teisingai suprato amžininko mintis. Jas išliejo į blizgančias kaip metalas eilutes. Jos sklandžiai skamba it styga, virpinama subtilaus smuikininko.

Lietuvių poezijos simfonijoj J. Macevičiaus aiškiai išsiskiria akordai. Nes jis dainuoja originaliai.

Šviesiai sutikau jo ankstesnę veikalą "Kasdieniška knyga". Šis rinkinys dar platesnis žingsnis. Dainius turtingėja, kaip ir jo amžininkas. Jis atkeliavo į poeziją pokario metais. Dabar jis lyrikos vairą valdo stipriai. Drąsiai plaukia į tolius. Kas paseka jo kelionę, sušvinta. O tokiais jausmais uždega tik subtilus dainius. Juo tapti nelengva. Tačiau poetas knyga po knygos egzaminą sėkmingai laikė. Tatai liudija įdėti anksčiau parašyti kūriniai.

Kaip poetas pasiekė lyrikos švystelėjimą? Nuolatos kurdamas. Na ir jausdamas visos liaudies labai jautrią ir labai kilnią paramą. Rašytojas ir kuria liaudžiai. Ir jo posmai jau tapo jos kasdienine duona. Poetą nuoširdžiai sutinka, kai jis prabyla ir gyvu žodžiu. Buvau liudininku. Macevičius įžengė Kaune į perpildytą salę. Perskaitė kelis eilėraščius. Klaušytojai atsidėjo aplodismentų akordais. Poetas pajudėjo. O publika:

– Iškrapštykite iš užančio dar vieną eilėraščių!

Taip, įžengus į dainiaus poezijos mišką, nesinori su juo skirtis.

Kaunas, 1971.III.8

DUONA KASDIENINĖ

Motina iš pat mažens augino
Su vlešpaties malda malonia:
— Duok mums duonos kasdieninės! —
pasotink, žeme, žmones.
Bet žlaurūs žemės apgavikai
iš vargo statė rūmus,
o alkana malda paliko
ir prakaito sūrumas.
Ar ne todėl taip, motina,
plačiai pakrikom po pasaulį:
kurį Brazilijos plantacijos pasotina,
kurlis po Argentinos skursta saule.
O tėviškėj ant uosio vartų
pražydes vargas pasikorė,
kad net ir motinos širdis apkarto,
pakirto kojas negerovė.
Nesusirinks iškrikę sūnūs
ir dukterys pražuvusios,
kai vargas, amžinas slaubūnas,
užmerks akis pasrūvusias.
Gal tik supras tada, kas kaltas,
kad vletoj duonos — ašakos,
kai, paskutinę kalbant malda,
sustings akyse ašaros.

KAZYS BORUTA

AUGUSTAS TAMALIŪNAS

BOČIŲ KILMĖ

Tai buvo seniai, prieš keliasdešimt metų. Buvau, pamenu, padykęs vaikigalis, todėl mane labiausiai domino velniai, raganos ir vaiduokliai. Tačiau kartais pasakos apie šmėklas įgrįsdavo. Ne man, – tėvui. Tada jis pasakodavo apie lietuvių kovas su kryžiuočiais, ir tai man taipogi patikdavo. Sykį, atmenu, jo paklausiau, iš kur atsirado lietuviai, o tėvas aiškino aiškino, durstė galą su galu ir niekaip neįstengė deramai apšviesti mano vaikiškos smegeninės. . .

Šį ekskursą į praeitį padariau neatsitiktinai. Lietuvių kilmės klausimas, žinoma, ne vaikiškai galvai, tačiau juo gan seniai domisi tiek mažamečiai išdykėliai, tiek ir rimti mokslo vyrai. "Kiekvienam besidominčiam savosios tautos istorija kyla noras sužinoti, kada tauta atsirado, kur atsirado: toje pačioje vietoje, kur dabar gyvena, ar iš kitur atsikėlė; jei atsikėlė, tai iš kur, kokiais keliais ėjo, kas artimiausi jos giminės ir kaimynai?" – rašo Juozas Jurginis knygoje "Legendos apie lietuvių kilmę".

J. Jurginio knyga, be abejo, ne lengvo turinio pasiskaitymas, nors autorius labai sklandžiai kalba perteikia skaitytojui žinomiausių legendų turinį, jų reikšmę ir istorinį kelią. Ir vis tik knyga, kaip joks kitas istorinio pobūdžio veikalas, susilaukė nepaprasto skaitytojų domesio. Tai paaiškintina visų pirma tuo, kad legendos traukia visus neišsenkančia fantazijos jėga, ir, be to, koksai gi lietuvis nenori sužinoti – tegul ir legendines – savo tautos kilmės teorijas. Gaila tik, jog penkiolikos tūkstančių egzempliorių tiražas

negalėjo patenkinti visų, kam brangi mūsų bočių praeitis.

O skaityti tikrai yra ką. . . Ir istorikui, ir literatui, ir paprastam žmogeliui, pretenduojančiam, gal būt, tiktai į savišvietą. Iki šiolei bene plačiausiai buvo žinoma legenda apie Palemoną, t. y. lietuvių kildinimo iš romėnų teorija. Inteligentija – ir tai kažin ar visa – žinojo J. Basanavičiaus trakų – frigų teorijos niuansus. Dabar gi lietuvių skaitytojas sužinojo apie pusdievį Geloną, alanus ir ateivius iš Gotlando salos, Divonį, Prutenį herulus.

Knyga ne tik supažindina su legendomis, jų kūrėjais bei įdomiausiomis hipotezėmis; ji skatina mylėti savo gimtinę ir didžiuotis savo tautos praeitimi. Šventoji tautos istorija, taip subtiliai atskleista J. Jurginio knygoje "Legendos apie lietuvių kilmę", hūnai prieinama ne tik mokslo vyrams; ji tapo liaudies, apie kurią sukurta nemaža puikių legendų, nuosavybe.

Darsyk atrasta Lietuva

Ne per seniausiai man pavyko gauti Lietuvoje išleistą Jono Meko eilėraščių rinktinę.

Ar laimėjau? Taip, ir labai daugel. Apie tai, kad atradau naują autorių, neverta nė kalbėti. Tai aišku kaip dukart du. Svarbiausia, atradau Lietuvą. Mielą ir podraug nepaprastai artimą. Tokią artimą, kad, rodosi, gali ją paliesti.

Lietuva. . . Daugeliui poetų ji buvo, yra ir bus įkvėpimo šaltiniu. Daugelis dar skries aplink ją ant Pegaso (arba lietuviško bėrio), tarpais nusileisdami arčiau savo žemės, o tarpais ir pakildami taip aukštai, kad jos nebus įmanoma pamatyti nė per tobuliausius prietaisus. Tokia yra Lietuva. Ir tokie - poetai.

Jono Meko kūryba užsienio lietuviams gerai žinoma. Ir kinematografinė, ir literatūrinė. Jie turėjo progos skaityti "Semeniškių idiles", "Gėlių kalbėjimą", "Pavienius žodžius", galėjo matyti jo kino meno šedevrus. Visai kas kita - Lietuvos skaitytojas. Viena kita J. Meko kūrybos publikacija, ir viskas. Rasi todėl apčiuopti tikrą Lietuvą šio savito lietuvių poeto eilėse buvo daugiau nei malonu.

Lietuva. . . Jos vaizdai nuolat ir nuolat šmėkši Jono Meko poezijoje. Gražiai šmėkši. Ir dar gražiau skamba. Nežinau kodėl, bet, perskaitęs šią knygą, jaučiu didelį pasitenkinimą. Džiaugiuosi, turėdamas ją po ranka.

Moterys žvelgia į rytdieną

Ją šlovina poetai, žurnalistai rašo apybraižas, negalėdami skamblių epitetų. . . Ir kiekvienas iš mūsų sklidinąs dėkingumo jai — mūsų motinai, žmonai, draugei, auklėtojai. . .

Taip, mes žinome, kokia sunki jos visuomeninių ir šeimoms rūpesčių našta. Ypač kaime. Dažnai jai tenka aukoti savo laiką, poilsį, savo grožį tam, kad kažkam būtų gera. Tačiau, nejaugi savo pagarbą moteriai mes galime įkūnyti tik eilėraščiuose, muzikoje, o gal yra ir labiau proziškų, bet tokių reikalingų jai kūrinų. Sakysim, buitinio aptarnavimo kombinatas, valgykla, vaikų lopšelis darželis. . . Maža kur? Svarbu, kad mūsų pulkajai motinai, žmonai, draugei būtų gera su mumis, kad tik ilgiau ji išlaikytų savo grožį, jaunystę. Reikia dirbti! — tokia, atrodo, paprastą išvadą priėjo Raseinių rajono „Raudonosios vėlavos“ kolūkio kolūkiečiai. Jie ruošia PENKMEČIO PLANĄ TOLESNIAM SAVO ŪKIO MOTERŲ SOCIALINIAM VYSTYMUISI. Puiki pradžia. O gal pirmoji kregždė?

LLD reikalai

IEVA MIZARIENĖ, Centro sekretorė

Šią vasarą Chicagoje įvyks LDS Seimas. Tie LDS delegatai, kurie taip pat ir LLD nariai, galės ta proga LLD reikalais pasitarti (konferuoti). O tų reikalų yra daug.

Kovo mėnesį kuopoms išsiuntinėsimė nominacijų blankus. Nominacijos į Centro Komitetą turi būti atliktos balandžio arba gegužės mėnesį. O balsavimai įvyks rugsėjo bei spalio mėnesiais.

Sekretoriai turėtų sušaukti skaitlingus susirinkimus, kuriuose bus atliekama nominacijos ir balsavimai. Centro Komitetas vadovauja per dvejus metus. Juo veiklesnis Centras, tuo veiklesnė visa organizacija.

Vienas svarbiausių LLD reikalų, tai būsimasis mūsų Draugijos 60-mečio jubiliejus 1975 metais (o ne 1972 metais, kaip per spaustuvės klaidą buvo pranešta praeitame "Šviesos" numeryje). Šį jubiliejų reikėtų paminėti grandioziškai.

Jau pakelta mintis jubiliejui atžymėti išleisti Draugijos Almanachą. Almanache kuopos galėtų pasisakyti apie savo veiklą, apie savo apylinkės darbininkų judėjimą. Tai galėtų būti lyg ir mūsų Draugijos gyvavimo ir jos veiklos enciklopedija.

Nariai prašomi pasisakyti, ką manote apie šį sumanymą.

Kai šį raštą skaitysite, visi nariai, kurie bus užsimokėję duokles už 1971 metus, jau turės S. J. Jokubkos knygą "Tėvų Žemė", nes ji duodama už praeitus metus.

Taipgi kuopoms išsiuntėme A. Vienuolio "Legendos ir Padavimai" ir Prano Buknio "Pasakojimai apie Draugus". Abiejų šių knygų mažai pasiuntėme, nes jų ne užtektinai turėjome, ypatingai vos ištesėjome draugo Buknio po keletą egzempliorių kiekvienai kuopai. Šios dvi knygos duodamos kaip priedas prie "Tėvų Žemės". Prašome narių jas skaityti pasidalinant.

Angliškai skaitantiesiems išsiuntėm F. Dostojevskio "My Uncle's Dream".

S. T. JOKUBKOS KNYGOS TĖVŲ ŽEMĖ VIRSELIS

Skaitytojai labai įdomiai atsiliepia apie S. J. Jokubkos knygą. Kaip žinote, ji išleista Chicagoje, todėl kol kas labai mažai kam teko ją matyti Lietuvoje. Bet, štai, 1972 metų žurnalo "Pergalė" pirmajame numeryje jau skaitome rašytojo Juozo Chlivicko recenziją "Sūnaus meilė". Ten apie knygą pasisakoma labai jautriai, gražiai. J. Chlivickas rašo:

"Sumanęs kuklią kelionės išpūdžių knygą, S. J. Jokubka noromis ar nenoromis nutapė ryškų, tikrą ir jaudinantį Tarybų Lietuvos nūdienio gyvenimo paveikslą. Tai sūnaus meilės tėvų žemei išraiška, jo pagarba ir dėkingumas. Dauguma JAV skaitytojų patenkinti, kad šios knygos tiražą nupirko (ir jį padidino) populiari AMERIKOS LIETUVIŲ DARBININKŲ LITERATŪROS DRAUGIJA.

S. J. Jokubkos "Tėvų Žemę" būtų ne pro šalį turėti savo bibliotekoje ir Tarybų Lietuvos skaitytojui: visada įdomu žvilgtelėti į savo naujame, netikėtai aptiktame veidrodyje".